

GÜLÜN YARATILIŞI VE HZ. PEYGAMBER'LE İLİŞKİSİ ÖZELİNDE UYDURMA RİVAYET ALGISI

Sabri ÇAP*

Öz

Bazı uydurma rivayetlerde gülün veya kırmızı gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığı, Resûl-i Ekrem'in kokusunu koklamak isteyenlerin gül koklamaları gerektiği ve gül koklayınca Resûlullah'a salavât getirmeyenlerin ise onu üzmüş oldukları bildirilmiştir. Bu rivayetlerin bir kısmı Şîî kaynaklarda da yer almıştır. Sünnî ve Şîî kaynaklarda gül dışında diğer bazı çiçekler hakkında da müşterek veya benzer uydurma rivayetler mevcuttur. Bununla birlikte gülle irtibat kurulmaksızın Resûlullah'ın teri ve kokusundan bahseden birçok sahih hadis bulunmaktadır. Diğer taraftan tasavvuf, edebiyat ve sanatta yaygın olarak Resûl-i Ekrem güle veya gül Hz. Peygamber'e benzetilmiş ve bu hususta çok sayıda eser kaleme alınmıştır. Toplumda gül, Resûlullah'ın sembolü olarak görülmektedir. Bu makalede, Sünnî ve Şîî kaynaklardaki konuyla ilgili mevzû hadisler, bunları uyduran kişiler ve bu rivayetlerin uydurulma sebepleri araştırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber'in kokusu, Uydurma hadis, Şîa, Gülün yaratılışı, Hz. Peygamber'in teri.

The Perception of Fabricated Narration Specific to the Creation of Rose and Its Relation with the Prophet Muhammed (pbuh)

Abstract

In some fabricated and fake narratives, It is reported that the rose or the red rose was created from the sweat of the Prophet, people who want to smell the smell of the Prophet Muhammad should smell the rose, and those who don't recite salawât when smelling the rose will sadden the Prophet. Some of these reports were also included in Shiite sources. There are, however, many authentic hadiths which speak of the sweat and smell of the Messenger of Allah and without referring rose and its relationship with his sweat and smell. On the other hand, in Sufism, literature and art, the rose is likened to the Prophet and many works have been written in this subject. The rose is seen in Muslim society as the

* Dr. Öğr. Üyesi, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, İslamî İlimler Fakültesi, Hadis Anabilim Dalı. sabricap@hotmail.com.

symbol of the Messenger of Allah. In this article, the hadiths related to the subject in Sunnî and Shîite sources, those who fabricated them will be addressed and the reasons for fabricating these reports will be investigated.

Keywords: The smell of the Prophet, Fabricated hadith, Shia, Creation of the rose, The sweat of the Prophet.

Giriş

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) kendisi adına hadis uydurulmasına karşı yapmış olduğu uyarıya rağmen¹ vefatının ardından² farklı maksatlarla muhtelif konularda hadis uydurulduğu bilinen bir gerçektir. Mevzû hadislerden bazıları tarih boyunca İslâm toplumunda etkili olmuş, hatta bunlardan bir kısmı sahih hadislerden daha fazla şöhrete ulaşmıştır. Gülün Hız. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair rivayetler de bunlar arasındadır. Hız. Peygamber'le gül arasında ilişki kurulmak suretiyle sözkonusu rivayetlerin tasavvuf ve edebiyatta, hilyelerden mevlidlere, mi'râciyelerden na't ve kasîdelere kadar tezahürlerini görmek mümkündür. Öyle ki, gül âdetâ Resûli Ekrem'in sembolü olarak görülmüştür.

260 | db

Mevzûât literatürü dikkate alındığında gül ile Hız. Peygamber arasında bir irtibattan bahseden rivayetlerin ortak bazı özellikleri olmakla birlikte birbirinden farklı bir kısım hususiyetlerinin daha olduğu göze çarpmaktadır. Konu ile doğrudan veya dolaylı ilgili rivayetler dikkate alındığında bunların özünün gülün yaratılışı³, Hız. Peygamber'in kokusuyla gül kokusu arasında ilişki⁴ ve gül koklayınca Hız. Peygamber'e salavât getirilmesi gerektiği⁵ şeklinde olduğu görülmektedir. Bunlar arasında bütün güllerin Hız. Peygamber'in

¹ Buhârî, *İlim*, 38; Müslim, *Mukaddime*, 3; Ebû Dâvûd, *İlim*, 4; Tirmizî, *İlim*, 8.

² Hadis uydurmanın Hız. Peygamber hayatta iken başladığına dair tartışmalar hakkında bkz. Emin Aşikkutlu, "Hadis Vaz'ının Hız. Peygamber Devrinde Başladığına Dair Rivayetler ve Delil Değerleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005-2, sayı: 29, ss. 5-26; Bünyamin Erul, "Sahabe Döneminde "Tekzib" Olgusu ve Tekzibin Mahiyeti: Rivayetlerdeki Tekzib İfadelerinin Anlamı Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 1999, cilt: XXXIX, ss. 455-489, ss. 461-462.

³ Bkz. İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Abdullah el-Cürcânî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl* (I-VIII), tahk.: Süheyl Zekkâr, Yahya Muhtar Gazzâvî, Dârü'l-fikr, 3. Baskı, Beyrut 1409/1988, c. III, s. 342.

⁴ Örnek olarak bkz. İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed et-Temîmî el-Kureşî, *Kitâbü'l-Mevzûât* (I-III), tahk.: Abdurrahmân Muhammed Osmân, el-Mektebetü's-selefiyye, 1. Baskı, Medine 1386-1388/1966-1968, c. III, s. 62-63.

⁵ bkz. Süyûtî, *Ziyâdât ale'l-Mevzûât* (I-II), tahk.: Râmiz Hâlid Hâc Hasan, Mektebetü'l-me'ârif, 1. Baskı, Riyad 1431/2010, c. I, s. 333, 335-336, No: 389, 391.

terinden yaratıldığını bildiren rivayetlerle⁶ birlikte sadece beyaz⁷ veya kırmızı gülün⁸ Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığını belirten haberlere de rastlanmaktadır. Bu rivayetlere göre Resûlullah'ın teri bütün güllerin veya bir kısmının yaratılış hammaddesidir. Diğer bir grup rivayete göre ise Hz. Peygamber'in terinden söz edilmeksizin onun kokusu ile gül arasında irtibat kurulmakta ve Resûlullah'ın kokusunu koklamak isteyenlerin gül⁹ veya kırmızı gül¹⁰ koklaması istenmektedir. Bir başka haberde ise gülün veya kırmızı gülün Allah'ın cemâlinden/ihtişamından yaratılmış olup ona bütün peygamberlerin kokusunun verildiği bildirilmektedir.¹¹ Diğer bir rivayete göre ise Resûlullah'ın mi'raca çıkışında yeryüzü ağlamış, mi'racdán dönünce de yeryüzü gülmüş ve onun gülmesinden gül yaratılmıştır.¹² Bu rivayetlerin bazılarında ise zikredilen hususlardan bir kaçına birlikte yer verilmiştir. Gül dışındaki çiçeklerin faziletinden ve Hz. Peygamber'in onlar hakkındaki sözlerinden bahseden rivayetler de vardır.¹³

Gül ve diğer çiçekler hakkındaki rivayetler hem Sünnî hem de Şîî kaynaklarda yer almaktadır. Ancak rivayetlerin muhtevaları ve isnadları açısından Sünnî ve Şîî kaynaklarda bazı ortak özelliklerin yanında farklı hususların çoğunlukta olduğu göze çarpmaktadır. Sünnî kaynaklarda gülün yaratılışı hakkında daha geniş rivayetler bulunurken, Şîî kaynaklarda diğer çiçeklerle ilgili daha fazla rivayet yer almaktadır. Diğer taraftan Hz. Peygamber'in teri ve kokusu hakkında çok sayıda sahih hadis varken bu konuda neredeyse mevzû hadise rastlanmamaktadır.

Gül ve diğer çiçekler hakkındaki söz konusu rivayetlerin uydurma oldukları kabul edilmekle birlikte bilhassa tasavvuf, edebiyat

⁶ İbn Adî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, c. III, s. 342.

⁷ Deylemî, Ebû Şüca' Şireveyh b. Şehrdâr el-Hemedânî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb* (I-V), tahk.: Said b. Besyûni Zağlûl, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1406/1986, c. IV, ss. 436-437, No: 7269.

⁸ Bkz. Ebü'l-Ferec el-Muâfâ b. Zekerîyyâ b. Yahyâ el-Cerîrî en-Nehrevânî, *el-Celîsü's-sâlihü'l-kâfî ve'l-enîsü'n-nâsihu's-şâfî*, tahk.: Abdülkerim Sâmî el-Cündî, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1426/2005, s. 707.

⁹ İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, ss. 62-63.

¹⁰ Deylemî, *el-Firdevs*, c. III, s. 594, No: 5863; İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 62.

¹¹ Deylemî, *el-Firdevs*, c. I, s. 171, No: 639.

¹² İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 241.

¹³ Gül dışındaki çiçeklerle ilgili rivayetler hakkında bkz. Sabri Çap, "Gül ve Diğer Çiçekler Hakkındaki Uydurma Rivayetler-II: Gül Dışındaki Çiçeklerle İlgili Uydurma Rivayetlerin Tahlil ve Tenkidi", Yayınlanmamış makale.

ve sanatta, gülün Hz. Peygamber'in sembolü olduğuna dair yoğun bir anlayışın varlığı ve toplumda gülün Peygamber sevgisinin en önemli tezahürlerinden biri olduğu bilinen bir husustur.¹⁴ Bu anlayışın uydurma rivayetlerle münasebetinin tespiti, gülle ilgili rivayetlerin uydurulmasının sebebi ve Şii rivayetlerin bu husustaki rolünün tespiti maksadıyla bu araştırmaya gerek görülmüştür. Konuya gülün yaratılışının Resûlullah'la irtibatlandırılması hakkındaki rivayetlerle başlamak istiyoruz.

1. Gülle Hz. Peygamber arasında yaratılış açısından münasebetten bahseden rivayetler

Gülün yaratılışı ile Hz. Peygamber'in teri arasında ilişki kuran bazı uydurma rivayetlerin özelliklerini dikkate alarak gruplar halinde ele almaya çalışacağız.

a. Bütün güllerin Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığını bildiren rivayetler

Sınırlama olmaksızın bütün güllerin Resûlullah'ın terinden yaratıldığında dair Hz. Ali'den merfû olarak "*Ben isrâ gecesinde semâya mi'raca çıkarıldığımda yeryüzüne benim terimden bir damla düştü ve ondan gül bitti. Kim benim kokumu koklamak isterse, güllü koklasın*" şeklinde bir uydurma hadis nakledilmektedir. Görebildiğimiz kadarıyla hadisin ilk kaynağı İbn Adî (ö. 365/976) olup sonraki kaynaklar rivayeti ona dayandırmışlar veya kaynak zikretmemişlerdir.¹⁵ İbn Adî, hadisi Hasan b. Ali el-Adevî'nin (ö. 319/931)

¹⁴ Toplumsal hayatta gül, Hz. Peygamber'i anmanın, hatırlamanın ve sevmenin bir göstergesi olarak görülmektedir. Bu telakkinin oluşması, tasavvuf ve edebiyatta gül sembolü ve bunun söz konusu rivayetlerle münasebeti "Tasavvufta Gül Sembolü ve Gül ile İlgili Telakkinin Oluşmasında Rivayetlerin Rolü" ve "Türk-İslâm Edebiyatında Gül ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi" adlı iki ayrı çalışmada ele alınacaktır.

¹⁵ Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl*, c. III, s. 342; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, c. III, s. 61; Süyûtî, Celâlüddîn Ebü'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Le'âli'ül-masnûa fî'l-ehâdîsi'l-mevzûa* (I-II), tahk.: Salah b. Muhammed b. Uvayda, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1417/1996, c. II, ss. 233-234; İbn Arrâk, Nûreddin Ali b. Muhammed el-Kenânî, *Tenzihü's-şerîati'l-merfûa ani'l-ahbâri's-şenîati'l-mevzûa* (I-II), tahk.: Abdülvehhâb Abdülatif, Abdullah Muhammed Sıddık el-Ğumârî, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1399/1979, c. II, ss. 270-271, No: 14; Fettenî, Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî, *Tezkiratü'l-Mevzûât*, İdâretü't-tübâti'l-münîriyye, 1. Baskı, y.y. 1343/1925, s. 161; Ali el-Kârî, *el-Esrâru'l-merfûa fî'l-ahbâri'l-mevzûa*, tahk.: Muhammed Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1405/1985, s. 258, 1024-1025; Rivayetler arasında bazı lafız farklılıkları da görülmektedir. Bazı rivayetlerin sonunda ayrıca "*Moringa/bân* (veya lübân) *yağı sürünüz. Çünkü o sizi hanımlarınız nezdinde daha câzib yapar*" ifadesi de yer almaktadır. Bkz. Süyûtî, *el-*

tercemesinde el-Adevî > Muhammed b. Sadaka el-Anberî > Mûsâ b. Ca'fer > babası Ca'fer > babası Muhammed > babası Ali > Hz. Hüseyin > Ali b. Ebî Talib > Resûlullah isnadıyla nakletmektedir. İbn Adî bu rivayetin Ehl-i beyt adına uydurulduğunu ve isnadda yer alan Muhammed b. Sadaka'nın mechûl olduğunu söylemektedir.¹⁶

Hadisi İbn Adî'den nakleden İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201)¹⁷ ise “Hz. Ali hadisi Ehl-i beyt adına uydurulmuştur. (hadisin isnadında yer alan ve Hasan b. Ali el-Adevî'nin şeyhi olan) Muhammed b. Sadaka, İbrâhim b. Mûsâ ve Muhammed b. Temîm mechûl kimselerdir. İsnadda müttehem olan ise el-Adevî'dir. Çünkü o hadis uydurmakla tanınmaktadır” demektedir.¹⁸

İbn Adî, Hasan b. Ali el-Adevî el-Basrî'nin (ö. 319/931) biyografisinde onun hakkında “hadis uydurur, hadis hırsızlığı yapar ve onu diğer kimselere nispet eder, mechûl kimselerden hadis rivayet eder ve gerçekte olmayan hayalî kimselere hadisi nispet eder” demektedir. İbn Adî devamla onun Hirâş > Enes > Resûlullah isnadıyla ondört hadis rivayet ettiğini, mechûl olan bir kısım kişilerden “sika” şahısların isimlerini kullanarak “bâtıl” rivayetler naklettiğini, ayrıca Ehl-i beyt adına hadis uydurduğunu ve görüşmediği kişilerden hadis rivayet ettiğini bildirir.¹⁹

El-Adevî'nin Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir'in fazileti hakkında rivayetlerine de yer veren İbn Adî, bu rivayetlerin zikredilen isnadlarla “bâtıl” ve “mevzû” olduğunu belirtmiştir.²⁰ İbn Adî, “el-Adevî'nin çaldığı ve başkalarına nispet ettiği hadisler” başlığı altında ise isnadında el-Adevî'nin yer aldığı ve Hz. Ali, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'in faziletlerinden de bahseden rivayetlerin de bulunduğu on dört hadis naklettikten sonra sonuç olarak şöyle demektedir: “el-Adevî'nin Ehl-i beyt adına bu zikrettiğim hadislerden başka uydurdukları da vardır. Onun rivayet ettiği hadislerin çok azı hariç, diğerleri uydurmadır. Biz onu Ehl-i beyt ve diğerleri adına hadis uydurmakla itham

Leâli'ül-masnâa, II, 233-234; Fettenî, *Tezkiratü'l-mevzûât*, s. 161. Bu kısım ayrıca müstakil olarak da nakledilmiştir. Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, s. 342; Deylemî, *el-Firdevs*, c. I, s. 91, No: 295; İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 67.

¹⁶ İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, s. 342.

¹⁷ İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 61.

¹⁸ İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, ss. 62-63. Hadisi aynı şekilde İbn Adî'den nakleden Süyûtî de buna yakın değerlendirmede bulunmuştur. Süyûtî, *el-Leâli'ül-masnâa*, c. II, ss. 233-234.

¹⁹ İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, ss. 338-339.

²⁰ İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, s. 339.

ederdik, hatta onun böyle yaptığını kesin olarak bilirdik.”²¹ İbn Hibbân (ö. 354/965) ise onun “sika” râvilerden binden fazla mevzû hadis rivayet ettiğiinden söz etmiştir.²²

El-Adevî'nin düşünce yapısını gösteren başka rivayetleri de söz konusudur.²³ Ancak rivayet ettiği hadisler ve muhaddislerin onun hakkında yaptığı değerlendirmeler dikkate alındığında el-Adevî'nin Şîa taraftarı veyaaleyarı olmadığını, bununla birlikte Şîa'yla ilgili ve Şîî râvilerin naklettiği hadisleri bildiğini ve bunları rivayet ettiğini söylemek mümkündür. Gülün yaratılışıyla ilgili rivayet de bunlardan biridir. Diğer taraftan onun Bağdat'ta ikamet ettiği ve orada hadis rivayet ettiği nakledilmektedir.²⁴ Onun vefat tarihi dikkate alındığında gül ile ilgili bilgilerin Bağdat ve civarı kaynaklı olabileceği düşünülebilir. Aşağıda geleceği üzere Halife el-Mütevekkil-Alellah'ın (ö. 247/861) oluşturduğu gül bahçesinin de bu noktada anlamlı olduğunu vurgulamalıyız. Bu nedenle el-Adevî'nin gülün yaratılışı hakkındaki rivayeti uyduran değil, nakleden kişi olduğu kanaatindeyiz.

264 | db

Şîî kaynaklarda da bütün güllerin Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair benzer bir rivayet yer almaktadır. Şeyh Sadûk İbn Bâbeveyh'in (ö. 381/991) babası (Ali b. Hüseyin b. Mûsâ) > Yahyâ b. Muhammed el-Attâr > Muhammed b. Hasan es-Saffâr > isnadını ezberlemeyen birisi vasıtasıyla Resûlullah'tan naklettiğine göre Hz.

²¹ Bkz. İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, ss. 340-343.

²² Zehebî, Ebû Abdillâh Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Mizânü'l-İtidâl fi nakdi'r-ricâl* (I-IV), tahk.: Ali Muhammed el-Becâvî, Dârü'l-ma'rife, 1. Baskı, Beyrut 1382/1963, c. I, s. 109, No: 1904. Zehebî ayrıca bazı muhaddislerin onun hakkındaki görüşlerini ve bazı rivayetlerini nakletmiştir. Zehebî, *Mizânü'l-İtidâl*, c. I, s. 106-109, No: 1904.

²³ Bunlardan biri yine Ehl-i beyt isnadıyla naklettiği ve Şîî kaynaklarda da yer alan “iman kalb ile ma'rifet, dil ile ikrar ve uzuvlarla ameldir” (İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, s. 342; Şeyh Sadûk, *Uyûnu ahhâri'r-Rızâ (Uyûnu'l-ahbâr)* (I-II), İntişârâtü's-Şerîf er-Rızâ, 1. Baskı, Kum 1378/1958, c. I, ss. 204-206) rivayeti; bir diğeri ise “Ben ve Ali Âdem yaratılmadan dört bin sene önce Allah'ı tesbih ve takdis eden nur idik” (İbn Hacer, *Lisânü'l-mizân* (I-X), tahk.: Abdülfettah Ebû Gudde, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Baskı, y.y. 2002, c. III, s. 80, No: 2332; Deylemî, *el-Firdevs*, c. III, s. 283, No: 4851) rivayetidir. Benzer bir rivayet için bkz. Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî, *Fezâilü's-sahâbe*, tahk.: Vasiyyullah Muhammed Abbas, Müessesetü'r-risâle, 1. Baskı, Beyrut 1403/1983, c. II, s. 662, No: 1130; İbn Asâkir, Ebü'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullah, *Târîhu Dimaşk* (I-LXXX), tahk.: Amr b. Garâme el-Amravî, Dârü'l-fikr, Beyrut 1415/1995, c. XXXII, s. 67.

²⁴ Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit, *Târîhu Bağdâd* (I-XVI), tahk.: Beşâr Avvâd Ma'rûf, Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1. Baskı, Beyrut 1422/2002, c. VIII, s. 378, No: 3863.

Peygamber şöyle buyurmuştur: “*Semâya mi’raca çıkarıldığımda terimden (bir damla) düştü ve bundan gül bitti ve denize düştü. Balık onu almak için gitti, bir kurtçuk (du’mûs) da onu almak için gitti. Balık ‘o benimdir’ dedi, kurtçuk da ‘o benimdir’ dedi. Allah aralarında hüküm vermesi için onlara bir melek gönderdi. Melek (gülün) yarısını balığa ve yarısını da kurtçuğa hükmetti. Babam (Ali b. Hüseyin b. Mûsâ) dedi ki: “Gülün yapraklarının altında beş tane (yaprak) olduğunu görürsün. Onlardan ikisi balık gibi, ikisi de kurtçuk gibidir. Onlardan birisi ise yarısı balık özelliğinde, yarısı da kurtçuk özelliğindedir.”²⁵*

Meclisî (ö. 1110/1698) bu rivayetle ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır: “*Gülün yapraklarından murad, açılmadan önce kırmızı yapraklarla onu kuşatan bitişik yeşil yapraklardır. Onlardan ikisinin iki tarafında da kurtçuğun kuyruğunda olduğu gibi tüy yoktur. İki tanesinin uçlarında ise balıkta olduğu gibi tüyler vardır. Onlardan birinde ise bir tarafında tüyler vardır, diğer tarafında yoktur. Onun yarısı balığa, yarısı da kurtçuğa benzer. Du’mûs ise su göllerinde olan küçük kurtçuktur.”²⁶*

db | 265

Görüldüğü gibi Şîî kaynaklardaki rivayetlere göre de Hz. Peygamber’in mi’racda terinden gül bitmiş fakat denize düşen gül, balık ve kurtçuk tarafından paylaşıldığından dolayı gül, balık ve kurtçukla irtibatlandırılmıştır. Şîî ve Sünnî rivayetlerin isnadları da birbirinden farklıdır. Zira Sünnî ve Şîî kaynaklarda bu konudaki rivayetlerin isnadlarında ortak bir râvi görülmemektedir. Buna göre el-Adevî’nin hadisi doğrudan Şîî’den aldığını söylemek mümkün değildir. Fakat onun mezkûr Şîî rivayet ve diğerlerinden istifade ederek naklettiği metni oluşturduğu ve buna Ehl-i beyt’e ait bir isnad uydurduğu ihtimal dâhilindedir.

Mevzû hadisleri isnadsız olarak bir araya toplamış olan muahhar eserlerde ise “*Şüphesiz gül Hz. Peygamber’in veya Burak’ın terin-*

²⁵ Şeyh Sadûk Ebû Ca’fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Bâbeveyh el-Kummî, *İlelû’ş-şerâ’i* (I-II), el-Mektebetü’l-Haydariyye, Necef 1386/1966, c. II, s. 601, No: 58; Meclisî, Muhammed Bâkır b. Muhammed, *Bihâru’l-envâr el-Câmia li-düreri ahbâri’l-eimmeti’l-athâr* (I-CX), Müessesetü’l-Vefâ, 4. Baskı, Beyrut 1404/1984, c. XVIII, s. 407, No: 116; Nemâzî, Hasan b. Ali, *Müstedrakü Sefîneti’l-bihâr* (I-X), Thk. ve Tash.: Hasan b. Ali en-Nemâzî, Müessesetü’n-neşr el-islâmî, Kum 1419/1998, c. III, ss. 282-283; Muhaddis en-Nûrî, el-Hâc el-Mirzâ Hüseyin, *Müstedrakü’l-vesâil ve müstenbetu’l-mesâil* (I-XVIII), Müessesetü âli’l-beyt li ihyâit-türâs, 1. Baskı, Kum 1408/1988, c. I, ss. 444-445, No: 1119.

²⁶ Meclisî, *Bihâru’l-envâr*, c. XVIII, ss. 407-408.

den yaratılmıştır” şeklinde iki ihtimalli olarak gülün Hz. Peygamber’in veya Burak’ın terinden yaratıldığı ifade edilmekte²⁷ ve hadisin İbn Fâris’in (ö. 395/1004) *Kitabü’r-reyhân*’ında ve Deylemî’nin (ö. 509/1115) *el-Firdevs*’inde bazı tarihlerinin olduğu söylenmektedir.²⁸ Hadisin bu metinle isnadı mevcut değildir. Muahhar kaynakların, konuyu genel olarak ifade etmek için böyle bir metin oluşturdukları anlaşılmaktadır.

b. Beyaz gülün Hz. Peygamber’in terinden yaratıldığına dair rivayetler

Enes b. Mâlik’ten nakledilen diğer bir uydurma rivayette ise Hz. Peygamber’in terinden sadece beyaz gülün yaratıldığı vurgulanmaktadır. Bu rivayet şöyledir: “Beyaz gül mi’rac gecesi benim terimden, kırmızı gül Cebrâil’in terinden ve sarı gül ise Burak’ın terinden yaratıldı.”²⁹ Deylemî’nin hadisi Mekkî b. Bündâr ez-Zencânî > Hasan b. Ali b. Abdülvâhid el-Kuraşî > Hişâm b. Ammâr > Zührî > Enes b. Mâlik > Resûlullah isnadıyla rivayet ettiği ve Mekkî’nin bu rivayette teferrüd ettiği belirtilmektedir. Hadisi ayrıca Ebü’l-Hüseyn İbn Fâris el-Lügavî (ö. 395/1004) “*er-Reyhân ve’r-Râh*” adlı eserinde Mekkî’den aynı isnadla rivayet etmektedir.³⁰ İbn Asâkir (ö. 571/1176) de hadisi İbn Fâris’in isnadıyla nakletmekte, Saîd b.

²⁷ Bkz. Nevevî, *Fetâvâ el-İmâm en-Nevevî*, tahk.: Muhammed el-Haccâr, Dârü’l-Beşâiri’l-İslâmiyye, 6. Baskı, Beyrut 1417/1996, s. 260, No: 24; Zerkeşi, Bedreddin Muhammed b. Abdullah, *et-Tezkira fi’l-ehâdisi’l-müştehra*, tahk.: Mustafa Abdülkadir Ata, Dârü’l-kütübî’l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1406/1986, ss. 197-198; Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahmân, *el-Mekâsîdül-hasene fi beyâni kesîrin mine’l-ehâdisi’l-müştehra*, tahk.: Muhammed Osman el-Haşî, Dârü’l-kütübî’l-Arabî, 1. Baskı, Beyrut 1405/1985, c. I, ss. 216-217, No: 261.

²⁸ Deylemî ve İbn Fâris’in eserlerinde rivayeti bu ifadelerle göremedik. Bunlar gülün yaratılışı hakkındaki rivayetlerin topluca bir değerlendirmesidir.

²⁹ Bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, c. IV, ss. 436-437, No: 7269; İbn Asâkir, *Târîhu Dumaşk*, c. XIII, s. 131, No: 1362; İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, ss. 62-63 (bu baskıda hataen “beyaz gül” yerine “kırmızı gül” ifadesi yer almıştır); Zehebî, *Telhîsu kitâbi’l-Mevzûât*, tahk.: Yâsir b. İbrahim b. Muhammed, Mektebetü’r-rüşd, 1. Baskı, Riyad 1419/1998, s. 270, No: 718; Süyûtî, *el-Leâli’ül-masnûa*, c. II, ss. 234-235; a.mlf., *Husnül-muhâdara fi târihi Mısra ve’l-Kâhira* (I-II), tahk.: Muhammed Ebü’l-Fazl İbrahim, Dâru İhyâi’l-kütübî’l-Arabîyye, 1. Baskı, Mısır 1387/1967, c. II, s. 401; a.mlf., *Tedribü’r-râvî fi şerh-i takrîbi’n-Nevevî*, tahk.: İrfân el-Aşşâ Hassûne, Dârü’l-fikr, Beyrut 1414/1993, s. 91 (Süyûtî rivayeti zayıf veya uydurma hadislere eklenen sahih isnadlara örnek olarak zikreder). Kaynaklarda rivayetlerin bir kısmında istinsah veya tahkik hatası, takdim-tehir ve küçük lafız farklılığı bulunmaktadır.

³⁰ Bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, c. IV, ss. 436-437, No: 7269; Aclûnî, İsmâil b. Muhammed, *Keşfü’l-hafâ ve müzîlül-ilbâs amma’ştehere mine’l-ehâdis alâ elsineti’n-nâs* (I-II), Dâru İhyâi’l-türâsi’l-Arabî, 2. Baskı, Beyrut 1351/1932, c. I, ss. 293-294, No: 798.

Muhammed ve Hasan b. Abdülvâhid'in ikisinin de meçhul olduğunu, bu hadisin mevzû olup cahil birisinin uydurarak bu sahih isnadla birleştirdiğini aktarmaktadır.³¹

İbnü'l-Cevzî (ö. 597/1201) ise İbn Fâris'in rivayetine yer verip isnadda yer alan Hasan b. Abdülvâhid el-Makdisî'nin hadisi uydurmakla müttehem olduğunu belirtmekte ve ne Mâlik'in, ne Zührî'nin ve ne de Enes'in bu hadisi rivayet ettiğini söylemektedir.³² Daha sonraki kaynaklarda da rivayet İbn Fâris'ten nakledilmekte ve benzer değerlendirmeler tekrarlanmaktadır.³³ Süyûtî (ö. 911/1505) ise hadisi ayrıca “*isnadı sahih olan uydurma hadisler*” bağlamında zikrederek “*Çoğu zaman hadis “zayıf” veya “vâhî”, isnad ise ona bitiştilirilmiş sahih bir isnad olabilir*” demektedir.³⁴

Şîî kaynaklarda ise görebildiğimiz kadarıyla farklı bir rivayet zikredilmemiş, sadece Tabersî (ö. 548/1154) Deylemî'nin *Firdevs*'ini referans vererek aynı rivayeti aktarmıştır.³⁵ Şîî bir muhaddisin Sünnî bir kaynağa atıfta bulunması dikkat çekicidir. Bunda Deylemî'nin şahsiyetinin ve eserinin özelliğinin de etkili olduğu düşünülebilir. Deylemî'nin Şîa ile münasebeti ve bu konudaki rivayetlerin Sünnî kaynaklara aktarılmasındaki rolü araştırılması gereken bir husustur.³⁶

İbn Asâkir, İbnü'l-Cevzî, Zehebî ve İbn Hacer gibi muhaddisler tarafından hadisin rivayetinden, isnadda yer alan Mekkî b. Bündâr veya öğrencisi Hasan b. Abdülvâhid el-Kazvî'nin sorumlu tutulduğu görülmektedir. Hasan b. Abdülvâhid'in vefat tarihi hakkında açık bir bilgi yoktur. Ancak onun öğrencisi olan Mekkî b. Bündâr ez-

³¹ İbn Asâkir, *Târîhu Dumaşk*, c. XIII, s. 131, No: 1362.

³² İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, ss. 62-63.

³³ Bkz. Zehebî, *Telhîs*, s. 269-270, No: 717-719; Zerkeşî, *et-Tezkira*, s. 197-198; Süyûtî, *el-Leâlî'ül-masnâa*, c. II, ss. 234-235; İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerîa*, c. II, ss. 270-271, No: 17.

³⁴ Süyûtî, *Tedrib*, s. 91. Süyûtî devamla İbn Asâkir'in mezkûr hadis hakkında “*bu, hadis bilgisi olmayan birinin uydurduğu ve bu sahih isnada bitiştiği mevzû bir hadistir*” dediğini belirtmektedir.

³⁵ Tabersî, Raziyyüddin Ebû Nasr el-Hasan b. el-Fazl, *Mekârimü'l-ahlâk*, Mektebetü'l-elfeyn, Kuveyt 1407/1987, s. 54.

³⁶ Meclisî de birçok yerde Deylemî'nin eserine atıfta bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı Deylemî'nin Hz. Ali hakkındaki rivayetleridir. Bkz. Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, c. XXIX, s. 343, 642; c. XXXII, s. 303; c. XXXVI, s. 11, 78; c. XXXVII, s. 70; c. XXXVIII, s. 156; c. XXXIX, s. 256, 257. Gül ve diğer çiçeklerle ilgili rivayetlerin pek çoğunun Deylemî'nin eserinde yer almasını da bu açıdan dikkat çekici bulduğumuzu belirtmek isteriz.

Zencânî'nin ise hicrî 360 yılından sonra vefat ettiği, Irak, Şam ve Mısır'a seyahat ettiği bildirilmektedir.³⁷ Hatîb, Mekkî'nin Bağdat'a geldiğini ve orada hadis rivayet ettiğini bildirmekte³⁸, Zehebî ise onun Dımaşk'ta Hişâm b. Ammâr es-Sülemî ed-Dımaşkî'den (ö. 245/859) hadis dinlediğini ve ondan bâtil bir haber rivayet ettiğini söylemektedir.³⁹ Buna göre sözkonusu rivayetin Mekkî b. Bündâr veya öğrencisi Hasan b. Abdülvâhid tarafından Bağdat ve Dımaşk civarında uydurulduğu ve bu bölgeden yayıldığı söylenebilir.

c. Kırmızı gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair rivayetler

Enes b. Mâlik'ten farklı bir isnadla nakledilen bir rivayete göre Resûlullah şöyle buyurmuştur: “*Semâya mi'racı çıkarıldığında arkamdan yeryüzü ağıladı ve onun suyundan (ağlamasından) 'lasaf (keber otu)' yaratıldı. Ben yeryüzüne döndüğümde terimden yeryüzüne bir katre damladı. Böylece kırmızı gül bitti. Dikkat ediniz! Kim benim kokumu koklamak isterse, kırmızı gülü koklasın.*”⁴⁰ Bu haber, bütün güllerin Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığını belirten Hz. Ali rivayetine benzemekte olup sadece küçük lafız farklılığı ihtiva etmektedir.

Hadisi ilk kaynak olarak Ebü'l-Ferec Nehrevânî (ö. 390/1000) “*el-Celîsü's-sâlih*” adlı eserinde Leys b. Muhammed el-Mervezî > Ebü'l-Hüseyn Sa'sa'a b. Hüseyin er-Rakkî el-Ensârî > Muhammed b. Anbese b. Hammâd > Anbese b. Hammâd > Ca'fer b. Süleyman > Mâlik b. Dinar > Enes b. Mâlik > Resûlullah isnadıyla nakletmektedir.⁴¹ Bu rivayetin isnadı Enes'ten nakledilen bir öncekinden tamamen farklıdır. İbnü'l-Cevzî mezkûr rivayeti Nehrevânî'nin isna-

³⁷ Bkz. Kazvîni, Halil b. Abdullah el-Halîlî, *el-İrşâd fî ma'rîfeti ulemâi'l-hadis*, tahk.: Âmir Ahmed Haydar, Dârü'l-fikr, Beyrut 1414/1993, c. II, s. 779.

³⁸ Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, c. XV, s. 149, No: 7054.

³⁹ Zehebî, *el-Muğnî fî'd-duafâ*, tahk.: Nureddin Itr, y.y. tsz, c. I, s. 163, No: 1438. Mekkî b. Bündâr'ı Dârekutnî de hadis uydurmakla itham etmiştir. Bkz. Zehebî, *el-Muğnî*, c. II, s. 676, No: 6410.

⁴⁰ Bkz. Nehrevânî, *el-Celîsü's-sâlih*, s. 707; Deylemî, *el-Firdevs*, c. III, ss.429-430, No: 5317; İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, ss. 62-63; Zerkeşî, *et-Tezkira*, s. 198; Zehebî, *Telhîs*, s. 269-270, No: 718; İbn Arrâk, *Tenzihü's-şerîa*, c. II, ss. 270-271, No: 16; Ac-lûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c. I, ss. 258-259, No: 798; Kaynaklarda rivayetler arasında küçük lafız farklılıkları mevcuttur. Bunların bir kısmı istinsah veya tahkik/okuma hatalarından ibarettir.

⁴¹ Nehrevânî, *el-Celîsü's-sâlih*, s. 707.

dıyla nakletmekte⁴² ve senesinde “mechûl” kişiler bulunduğunu söylemektedir.⁴³

Mezkûr rivayetin sonunda yer alan “*Kim benim kokumu koklamak isterse kırmızı gülü koklasın*” kısmı yukarıda da geçtiği üzere Hz. Ali rivayetinin sonunda “*Kim benim kokumu koklamak isterse gül koklasın*” şeklinde zikredilmiş, ayrıca ileride açıklanacağı üzere bu iki rivayet müstakil olarak Hz. Âişe ve Câbir’den merfû olarak nakledilmiştir.⁴⁴ Zehebî, Hz. Ali, Enes, Âişe ve Câbir rivayetlerini özensiz bir şekilde nakletmiş, bunun sonucunda sehven Hz. Ali rivayetinde “*kırmızı gül*” ifadesi yer almış, Câbir rivayetinde ise “*kırmızı gül*” ifadesi zikredilmemiştir.⁴⁵

Kazvînî (ö. 623/1226) ise tamamen farklı bir isnadla Hz. Ali’den merfû olarak daha uzun bir metni nakletmektedir. Bu rivayetin baş kısmı “*Semâya çıkarıldığımda arkamdan yeryüzü ağladı ve onun ağlamasından Allah ‘Keber’i (Geber otu)⁴⁶ yani ‘Esa’fı yarattı. Kim yeryüzünün ağlamasını koklamak isterse ‘Keber’i/geber otunu koklasın*”⁴⁷ şeklinde olup son kısmı ise bir önceki rivayetle aynıdır. Diğer kaynaklarda göremediğimiz bu rivayeti Süyûtî de Kazvînî’den isnadıyla birlikte küçük lafız farklılıklarıyla nakletmiştir.⁴⁸

Şîî kaynaklarda da Sünnî kaynaklardakine benzer şekilde kırmızı gülün Hz. Peygamber’in terinden yaratıldığını belirten rivayetler bulunmaktadır. Tabersî (ö. 548/1154) küçük lafız farkıyla Enes rivayetini isnadsız olarak nakletmektedir.⁴⁹ Şîî kaynaklardaki riva-

⁴² İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 61.

⁴³ İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 63. Aynı bilgiler sonraki kaynaklarda da yer almaktadır. Bkz. Süyûtî, *el-Leâli’ü’l-masnûa*, c. II, ss. 233-234. İbn Arrâk, *Tenzihü’ş-şeria*, c. II, ss. 270-271, No: 16.

⁴⁴ Bkz. Zerkeşî, *et-Tezkira*, s. 198; Sehâvî, *el-Mekâsüdül-hasene*, c. I, ss. 216-217, No: 261; Aclûnî, *Keşfü’l-hafâ*, c. I, ss. 258-259, No: 798.

⁴⁵ Zehebî, *Telhîs*, s. 269-270, No: 717-719.

⁴⁶ “*Kebere*” ta’bir olunan nebâta denir, esa’f gibi. Kebere yemişi ma’rûftur. Âmmе kubbâr derler. Âsım Efendi, *Kâmûsu’l-muhîr Tercümesi* (I-VI), Editör: Mustafa Koç, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, İstanbul 2013, c. III, s. 2306.

⁴⁷ Kazvînî, Abdülkerim b. Muhammed b. Abdülkerim Ebü’l-Kâsım er-Râfîî, *et-Tedvîn fî ahhâri Kazvîn* (I-IV), tahk.: Azizullah el-Atâridî, Darü’l-kütübî’l-ilmîyye, y.y. 1408/1987, c. II, ss. 326-327.

⁴⁸ Süyûtî, *el-Leâli’ü’l-masnûa*, c. II, s. 234-235.

⁴⁹ Tabersî, *Mekârimü’l-ahlâk*, s. 54. Bu rivayette lasaftan söz edilmemiştir. Ayrıca bkz. Kummî Abbas, *Sefinetü’l-bihâr ve medînetü’l-hikem ve’l-âsâr* (I-IV), tahk.: Mecmeu’l-buhûsî’l-islâmîyye, Takdim ve işrâf: Ali Ekber âl-i Horasânî, 3. Baskı, Meşhed 1430/2009, c. IV, s. 640; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefineti’l-Bihâr*, c. X, s. 279. Meclisî, *Bihâru’l-envâr*, c. LXXIII, s. 147. Meclîsî burada Deylemî’den de bir rivayet aktarır.

yetin biraz daha muhtasar olduğu söylenebilir. Bu bilgiler, rivayetin Şîî veya Sünnî şahıslar tarafından uydurulduğunu söylemek için yeterli değildir. Bununla birlikte diğerlerinden bağımsız olarak bu rivayetin uydurulmasının mümkün olmadığını da belirtmeliyiz.

Gülün yaratılışıyla ilgili bu ve diğer haberler mevzû kabul edilirken Ebü'l-Ferec Nehrevânî bu rivayeti sahih kabul etmekte ve hakkında olumlu kanaatte bulunarak izah etmeye çalışmaktadır. Nehrevânî burada anlatılanların Allah'ın Peygamber'ine verdiklerinin sadece az bir miktarı olduğunu, rivayetin Resûlullah'ın Allah nezdindeki derecesine delalet ettiğini, Hz. Peygamber'in bunlara layık olduğunu, Allah nezdinde ona verileceklerin ise insanların dile getirdiklerinden ve kalplerinden geçirdiklerinden çok daha fazla olduğunu ifade etmekte, bu hususların başka tarîklerle de geldiğini belirtmektedir.⁵⁰ O isnadı dikkate almaksızın bunun mümkün ve Resûlullah'ın da buna layık olduğunu düşünerek hadisi sahih kabul etmektedir. Bir rivayetin sıhhatini tespitinde böyle bir metodun olmadığı malûmdur.

270 | db

d. Allah'ın gülü kendi cemâlinden/ihtişamından yarattığına dair rivayet

Yine Enes'ten nakledilen bir rivayette ise gül kokusu bütün peygamberlerle irtibatlandırılmakta ve bütün peygamberlere nispet edilmektedir: “Şüphesiz ki Allah gülü kendisinin cemâlinde/ihtişamından yarattı ve onu peygamberlerinin kokusu yaptı. Kim Allah'ın cemâline/ihtişamına bakmak ve Allah'ın peygamberlerinin kokusunu koklamak isterse kırmızı güle baksın ve onu koklasın.”⁵¹

Süyûtî, Deylemî'nin bu hadisi, isnadında Muhammed b. Ferhân b. Rûzebeh ed-Devrî'nin (ö. 360/971) bulunduğu bir senedle

⁵⁰ Ebü'l-Ferec en-Nehrevânî, *el-Celîsü's-sâlihu'l-kâfi ve'l-enîsü'n-nâsihu's-şâfi*, s. 707. Nehrevânî'nin bu yorumundan Sehâvî'nin yaptığı kısmen iktibas, Recep Tuzcu tarafından sehven Sehâvî'nin yorumu olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Recep Tuzcu, “Hz. Peygamber'in Teri ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2010, cilt: X, sayı: 1, s. 184. Fakih, tefsir, edebiyat ve hadis âlimi olarak nitelendirilen Nehrevânî'den bazı Şîî şahısların da rivayette bulunduğu bildirilmektedir (Ahmet Özel, “Muâfâ en-Nehrevânî”, *DİA*, XXX, 306-308, İstanbul 2005, c. XXX, s. 307). Onun Şîî rivayetlere vukufiyeti sebebiyle böyle bir rivayeti naklettiği düşünülebilir.

⁵¹ Bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, c. I, s. 171, No: 639; Süyûtî, *Ziyâdât ale'l-Mevzûât*, c. II, s. 582, No: 711; İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerîa*, c. II, s. 279, No: 48; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c. I, ss. 258-259, No: 798; Fettenî, *Tezkiratü'l-mevzûât*, s. 161. Bazı kaynaklar ise gülü mutlak olarak zikretmiştir.

Enes'ten merfû olarak naklettiğini ve İbn Ferhân'ın hadis uydurduğunu belirtmektedir.⁵² Mezkûr metni nakleden Fettenî⁵³ ve İbn Arrâk⁵⁴ da onun hadis uydurduğunu söylemektedirler. Buna göre hadisi uydurma ihtimali olan kişi İbn Ferhân'dır. Şii kaynaklarda ise böyle bir rivayet tespit edemedik.

Hatîb el-Bağdâdî, Muhammed b. Ferhân'nın tercemesinde onun "Samerra yakınındaki Devr"den olup Bağdat'a geldiğini ve orada babasından, Ebû Halîfe Fazl b. Habbâb ve diğerlerinden münker hadisler rivayet ettiğini, Cüneyd-i Bağdâdî (ö. 297/909) ve Ebül-Abbas b. Mesrûk'tan (ö. 298/910) tasavvufî hikâyeler naklettiğini ve sika olmadığını, sahih isnadlarla sika râvilerden birçok münker hadisi rivayet ettiğini ve hicrî 359 senesinden kısa bir süre sonra vefat ettiğini belirtmektedir.⁵⁵ Hatîb, Muhammed b. Ferhân'ın babası Ferhân b. Rûzebeh'i ise Abbâsî halîfesi Mütevekkil-Alellah'ın (ö. 247/861) kölesi olarak nitelendirmekte ve ondan "sika" olmayan oğlunun rivayette bulunduğunu söylemektedir.⁵⁶ Muhammed b. Ferhân'ın Samerra yakınlarında bulunan Devr'den olduğu belirtildiğine⁵⁷ göre onun Samerralı olduğu anlaşılmaktadır. Samerra ise Abbâsî başkenti de olmuş bir yerdir.⁵⁸ Muhammed b. Ferhân'ın Mütevekkil-Alellah'ın kölesi olduğu da belirtilmiştir. Halife Mütevekkil'in güllere karşı aşırı bir ilgisi vardır ve gülleri korumaktadır. Süyûtî'nin bildirdiğine göre Vatvât (ö. 718/1318) şöyle demiştir: "Halîfe el-Mütevekkil güllü himaye ederdî ve insanları gülden uzak tutardı. Gül herkese lâyük değildir derdi ve sadece onun meclisinde gül görülürdü. Yine 'ben sultanların sultanıyım, gül de çiçeklerin sultanı-

⁵² Süyûtî, *Ziyâdât*, c. II, s. 582, No: 711; Deylemî, *el-Firdevs*, c. I, s. 171, No: 639.

⁵³ Fettenî, *Tezkiratü'l-mevzûât*, s. 161.

⁵⁴ İbn Arrâk, *Tenzihü'ş-şerîa*, c. II, s. 279, No: 48.

⁵⁵ Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, c. IV, s. 281, No: 1480. Ayrıca bkz. İbnü'l-Cevzî, Ebül-Ferec Abdurrahmân b. Ali el-Kureşî, *el-Muntazam fi târîhi'l-mülûk ve'l-ümem* (I-XIX), tahk.: Muhammed Abdülkadir Atâ, Mustafa Abdülkadir Atâ, Dârü'l-kütübü'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1412/1992, c. XIV, s. 209, No: 2700.

⁵⁶ Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, c. XIV, s. 385, No: 6813. Sonraki musannifler de onun hakkında Hatîb'in değerlendirmelerini nakletmişlerdir. Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. I, s. 221 (İbnü'l-Cevzî onun güvercin ve tavuk hakkında da uydurma rivayetlerinin olduğunu söylemektedir); Zehebî, *Mizânü'l-ittidâl*, c. IV, ss. 4-5, No: 8052; İbn Hacer, *Lisân*, c. VII, s. 439, No: 7303.

⁵⁷ Bkz. Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, c. IV, s. 281, No: 1480.

⁵⁸ Samerra hakkında bkz. Bahattin Kök, "Samerra'nın Kuruluşu", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 2003, sayı: 19, ss. 7-48; Hatice Kübra Topuz, "Abbâsî Başşehri Samerra ve Abbâsî Tarihinde Samerra Dönemi", İSTEM, İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi, yıl: 2011, cilt: IX, sayı: 18, ss. 83-112.

dır. *Sultanların sultanıyla güllerin sultanı birbirine yakışır' derdi.*⁵⁹ Halifenin kölesi olan Ferhân'ın şahit olduğu bu gül bahçelerinden etkilenererek ve gül hakkındaki diğer uydurma rivayetleri de dikkate alarak gülün Allah'ın ihtişamından yaratıldığına dair rivayeti uydurup nakletmiş olmasını muhtemel görüyoruz. Gülün Allah'ın ihtişamıyla münasebeti aynı zamanda tasavvuf ve edebiyatta da geniş bir şekilde yer almaktadır.⁶⁰

e. Gülün, yeryüzünün Resûlullah'ın mi'racdan dönüşüne gülmesinden yaratılması

İbn Ömer'den merfû olarak nakledilen uydurma bir rivayete göre ise gül yeryüzünün Resûlullah'ın mi'racdan dönüşüne sevinecek gülmesinden yaratılmıştır: *"Beni dostum Cebrâil semâya mi'raca çıkardığında yeryüzü bana ağladı ve onun ağlamasından 'Keber (geber otu)' bitti. Ben yeryüzüne indiğimde terim döküldü. Benim terim yeryüzüne düştüğünde yeryüzü güldü ve onun gülmesinden gül bitti. Kim benim kokumu koklamak isterse, gülü koklasın."*⁶¹ Bu mevzû rivayete göre yeryüzünün ağlamasından "keber", gülmesinden ise "gül" bitmiştir.

Mezkûr rivayeti Süyûtî, İbn Neccâr'dan (ö. 402/1011) isnadlı olarak nakletmiştir. Rivayetin sonunda hadisi değerlendiren İbn Neccâr *"bu, mevzû bir hadistir ve aslı yoktur. (İsnadda yer alan) İbn İdris'ten Âdem b. Ebî İyâs'a kadar bütün râvileri mechûldür ve bunun gibi bir rivayet kabul edilemez"* demiştir.⁶² Hadisi Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. İdris⁶³ ve Muhammed b. Anbes b. Hammâd'ın tercemesinde nakleden⁶⁴ İbn Hacer de *"mevzû bir hadistir"* demiştir. Deylemî ve İbnü'l-Cevzî ise hadisi Enes b. Mâlik'e ula-

⁵⁹ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 402.

⁶⁰ Bilhassa İranlı mutasavvıf ve şair Rûzbihân Baklî'nin (ö. 606/1209) bu rivayeti kullandığından sıklıkla bahsedilmektedir. Bu hususta geniş bilgi için bkz. Sabri Çap, "Türk-İslâm Edebiyatında Gül ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi", Yayınlanmamış makale.

⁶¹ Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 241; İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, c. VI, s. 526, No: 6422; c. VII, s. 424, No: 7280; Süyûtî, *Ziyâdât*, c. II, s. 583, No: 712; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîa*, c. II, s. 279, No: 49. Kaynaklar arasında bazı okuma veya istinsah hataları mevcuttur.

⁶² Süyûtî, *Ziyâdât*, c. II, s. 583, No: 712; İbn Arrâk, *Tenzîhü'ş-şerîa*, c. II, s. 279, No: 49.

⁶³ İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, c. VI, s. 526, No: 6422.

⁶⁴ İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân*, c. VII, s. 424, No: 7280.

şan bir isnadla nakletmiştir.⁶⁵ Fettehî sözkonusu metnin baş tarafını “*Beni dostum Cebrâil semâya mi’raca çıkardığında yeryüzü bana ağladı ve onun çok ağlamasından ben de ağladım. Yeryüzüne döndüğümde terledim*” şeklinde nakletmiş ve “*mevzûdur, aslı yoktur*” demiştir.⁶⁶ Bilhassa İbn Hacer’in *Lisânü’l-mîzân*’daki aktarımlarından isnadda yer alan şahısların hadisi uyduran değil, nakleden kişiler olduğunu söylemek mümkündür. İsnaddan hareketle hadisi uyduranları tespit mümkün değildir.

Şîî kaynaklarda da buna benzer bir rivayet mevcuttur. Tabersî’nin (ö. 548/1154) bildirdiğine göre Hasan b. Münzir merfû olarak şu rivayeti nakletmiştir: “*Peygamber (s.a.v.) semâya mi’raca çıkarıldığında yeryüzü Resûlullah’ın kaybindan dolayı hüznünlendi ve ‘keber’i (kebere/geber/gebre otunu) bitirdi. Hz. Peygamber yeryüzüne döndüğünde ise sevindi ve gülü bitirdi. Kim Peygamber’in kokusunu koklamak isterse, gülü koklasın.*”⁶⁷

Bu rivayette Hz. Peygamber’in terinden bahsedilmemiş, yeryüzü Resûlullah’ın dönüşüne sevindiği için gül bitmiştir. Sünnî literatürde rivayet Hz. Peygamber’in sözü olarak aktarılırken, Şîî kaynaklarda onun fiili şeklinde nakledilmiştir. Buna göre gülün yaratılışıyla ilgili rivayetler Şîî şahıslardan aktarılmış ise nakil esnasında metinler olduğu gibi değil, bazı değişikliklere uğrayarak aktarılmıştır ve bu husus mevzû hadislerin değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Şîî kaynaklarda yeryüzündeki kokunun Hz. Âdem veya Havva tarafından cennetten getirildiğine dair bazı rivayetlere de rastlanmaktadır. Küleynî’nin (ö. 329/941) “güzel kokunun kaynağı” bâbında Ca’fer es-Sâdık’tan (ö. 148/765) naklettiğine göre Hz. Âdem yeryüzüne inerken kopardığı cennet yapraklarından biriyle avret yerlerini örttü. Yeryüzüne indiğinde cennet kokusunun yapıştığı bu yaprağın kokusu Hindistan’daki bitkiye bulaştı ve rüzgâr bu kokuyu doğu ve batıya taşıdı. Sonra bu yapraktan misk geyiği yedi. Bitkinin kokusu onun cesedine ve kanına geçti ve geyiğin göbeğinde toplandı. Bundan dolayı koku misk geyiğinin göbeğinde meydana

⁶⁵ Deylemî, *el-Firdevs*, c. I, s. 171, No: 679 (Bu rivayetin son kısmında ise “gül” yerine “kırmızı gül” koklanması istenmektedir); İbnü’l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 241. Bu rivayet daha muhtasardır.

⁶⁶ Fettehî, *Tezkiratü’l-mevzûât*, s. 161.

⁶⁷ Tabersî, *Mekârimü’l-ahlâk*, s. 54. Ayrıca bkz. Kummî, *Sefînetü’l-bihâr*, c. IV, s. 640; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefîneti’l-bihâr*, c. X, s. 279.

geldi.⁶⁸ Ca'fer es-Sâdık'tan rivayet edilen diğer bir habere göre ise Havva, cennette saçlarını cennet kokularıyla tarardı. O yeryüzüne indirilince saçının örgüsünü çözdü. Cennette saçlarına süründüğü koku rüzgârla etrafa yayıldı ve çoğu Hindistan'a gitti. Bu sebeple güzel kokulu bitkilerin çoğu Hindistan'dadır.⁶⁹ Bu rivayetler Hz. Peygamber'e nispet edilmemiştir. Fakat Şîa'da hadisin Hz. Peygamber'e veya masum imama ulaşması arasında bir fark yoktur.⁷⁰

İlk rivayette misk kokusunun oluşumu da etraflıca anlatılmaktadır. Buna benzer bir rivayete araştırmamız esnasında Sünnî kaynaklarda rastlanmamıştır. Hz. Peygamber'in misk kokusunu çok sevdiğine dair sahih rivayetlere rağmen Sünnî kaynaklarda Şîî kaynaklardaki gibi misk hakkında mevzû bir hadisin olmaması da dikkat çekicidir.

2. Hz. Peygamber'in kokusuyla gül kokusu arasında münasebet kuran rivayetler

Konuyla ilgili rivayetlerin bir kısmında gül kokusuyla Hz. Peygamber'in kokusu arasında münasebet kurularak Resûlullah'ın kokusunu koklamak isteyenlerin gül veya kırmızı gül koklamaları tavsiye edilmektedir. Bu rivayetler müstakil olarak Hz. Âişe ve Câbir'den rivayet edildiği gibi yukarıda görüldüğü üzere bazı rivayetlerin son kısmı olarak da nakledilmektedir. Bu hadisleri iki grupta ele almak istiyoruz.

a. Hz. Peygamber'in kokusunu koklamak isteyen kırmızı gül koklasın

Bu husustaki rivayetlerden ilki Hz. Âişe'den nakledilen “*Kim benim kokumu koklamak isterse, kırmızı gülü koklasın*” şeklinde iken⁷¹ diğeri yukarıda ele aldığımız kırmızı gülün yaratılışı hakkındaki rivayetlerin sonunda yer almaktadır. Hz. Âişe hadisini Ebü'l-Hüseyn İbn Fâris'den nakleden İbnü'l-Cevzî, hadisin Hişâm b. Urve > Urve > Hz. Âişe isnadıyla nakledildiğini bildirmekte ve sonra da “*Hz. Âişe hadisinde mechûl kişiler vardır. Onu Hişâm asla rivayet*

⁶⁸ Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, ss. 323-324, No: 3.

⁶⁹ Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, ss.323-324, No: 1. Yine Ca'fer es-Sâdık'tan nakledilen buna benzer bir rivayet için bkz. Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, ss. 323-324, No: 2.

⁷⁰ İbrahim Kutluay, *Şîa'da Hadis Usûlü Ehl-i Sünnetle Mukayeseli Çalışma*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2017, s. 99, 227.

⁷¹ Bkz. Deylemî, *el-Firdevs*, c. III, s. 594, No: 5863; İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 62; Aclânî, *Keşfü'l-hafâ*, c. I, ss. 258-259, No: 798; Zerkeşî, *et-Tezkira*, s. 198.

etmemiştir. Muhammed b. Nâsır bu hadisin aslının olmadığını söylemiştir” demektedir.⁷²

Süyûtî de İbnü'l-Cevzî gibi İbn Fâris'in rivayetini zikretmekte ve devamla Ca'fer b. Muhammed el-Müstağfirî'nin (ö. 432/1041) “*et-Tıbbü'n-nebevî*” adlı eserinde daha önce sözünü ettiğimiz Kazvî'nin naklettiği uzunca ve kırmızı gülün yaratılışını anlatan ve sonunda Hz. Peygamber'in kokusunu koklamak isteyen kırmızı gül koklaması gerektiği ifadesi yer alan rivayeti aktarmaktadır.⁷³ Bu rivayette “*Hız. Peygamber'in kokusu*” yerine “*terinin kokusu*” ifadesi yer almaktadır. Müstağfirî ise Resûlullah'tan “*Kim dinlenmek isterse kırmızı gül koklasın*” şeklinde bir rivayete daha yer vermektedir.⁷⁴

Şii kaynaklarda da aynı şekilde kırmızı gülün yaratılışıyla ilgili rivayetlerin son kısmında Hz. Peygamber'in kokusunu koklamak isteyen kırmızı gül koklaması istenmektedir.⁷⁵ Bunlardan bir kısmı Sünnî kaynaklardan nakledilmektedir. Kırmızı gülün yaratılışından söz etmeksizin sadece son kısmı müstakil olarak zikreden kaynaklar da vardır.⁷⁶

b. Hz. Peygamber'in kokusunu koklamak isteyen gül koklasın

Câbir'den nakledilen uydurma bir rivayette ise Hz. Peygamber'in kokusunu koklamak isteyen mutlak olarak gül koklaması tavsiye edilmektedir.⁷⁷ Bu rivayette gül genel olarak zikredilmiş, Hz. Âişe rivayetinde ise “*kırmızı gül*” şeklinde takyid edilmiştir. Mutlak olarak nakledilen metin Câbir'den rivayet edilirken Deylemî hadisi Câbir'den “*Benim kokumu koklamak isteyen kırmızı gül koklasın*” şeklinde mukayyed olarak nakletmiştir.⁷⁸ Zehebî ise “*Benim kokumu koklamak isteyen gül koklasın*” rivayetinin Câbir'le birlikte

⁷² İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, s. 63. Ayrıca bkz. İbn Arrâk, *Tenzihü's-şeria*, c. II, ss. 270-271, No: 17.

⁷³ Süyûtî, *el-Leâli'ü'l-masnâa*, c. II, s. 234.

⁷⁴ Müstağfirî, Ebü'l-Abbas Ca'fer b. Muhammed, *Tıbbü'n-nebî*, el-Mektebetü'l-haydariyye, Necef 1385/1966, s. 30.

⁷⁵ Bkz. Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 54; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefîneti'l-bihâr*, c. X, s. 279.

⁷⁶ Bkz. Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 54; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefîneti'l-bihâr*, c. X, s. 279; Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, c. LIX, s. 299; c. LXXIII, s. 147.

⁷⁷ “*Benim kokumu koklamak isteyen gül koklasın.*” Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Mevzûât*, c. III, ss. 62-63; Zehebî, *Telhîs*, s. 270, No: 719; Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c. I, ss. 258-259, No: 798.

⁷⁸ Deylemî, *el-Firdevs*, c. III, s. 594, No: 5863.

Hız. Âişe'den de nakledildiğini belirtmiştir.⁷⁹ Zehebî Deylemî'nin rivayetinin aksine Hız. Âişe'nin rivayetini de sınırlama olmaksızın bütün güllerin koklanması şeklinde değerlendirmiştir. Zehebî, Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ ed-Dımaşkî'nin (ö. 289/902) tercemesinde onun Câbir'den mezkûr hadisi naklettiğini, babasından rivayetlerinin olduğunu ve münker hadislerinin bulunduğunu söylemiş ve Hâkim'in onun hakkında "fihî nazar"⁸⁰ dediğini aktarmıştır.⁸¹ Rivayetin uydurulmasından sorumlu tutulan kişi Ahmed b. Muhammed'dir.

Şîî kaynaklarda da gülün yaratılışından bahseden bazı rivayetlerin sonunda "kim benim kokumu koklamak isterse gülü koklasın" ifadesi yer almaktadır.⁸²

3. Gül koklayanın salavât getirmesini emreden rivayetler

Bazı rivayetlerde ise gülün yaratılışından söz edilmeksizin, rengi belirtilmeksizin gül veya kırmızı gül koklayanların Hız. Peygamber'e salavât getirmeleri istenmekte ve gül kokladığı halde salavât getirmeyenlerin Resûlullah'a cefa etmiş olacakları vurgulanmaktadır. Söz konusu rivayetlerden birinde Resûlullah'tan "Kim gül koklar ve salavât getirmezse bana eziyet etmiş olur" dediği nakledilmektedir.⁸³ Süyûtî bu rivayetin Abdülmahmud > Sadreddin Abdülvehhâb > Ali b. İsmâil es-Sancârî > Ma'mer b. Büreyk > Resûlullah isnaıyla nakledildiğini söylemekte ve bunun Reten el-Hindî'nin (ö. 632/1234) metod ve üslubu olduğunu belirtmektedir.⁸⁴ Süyûtî,

⁷⁹ Zehebî, *Telhîs*, ss. 269-270, No: 719.

⁸⁰ Râvide şüphe olduğunu belirten bu ifade, Zehebî'ye göre cerhin üçüncü, Irâkî'ye göre ikinci mertebesinde bulunan râvi hakkında kullanılan bir sığadır. Böyle bir râvinin rivayet ettiği hadis hiçbir suretle alınmaz. Sehâvî'ye göre ise Buhârî dışındaki hadisçilerde cerhin altıncı mertebesinde bulunan bir râvi için kullanılan bir sığa olup böyle bir râvinin rivayet ettiği bir hadis ancak i'tibâr için alınır. Bkz. Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, Hadisevi, 1. Baskı, İstanbul 2006, s. 97.

⁸¹ Zehebî, *Mîzân*, c. I, s. 151, No: 593. Ayrıca bkz. İbn Hacer, *Lisân*, c. I, s. 650, No: 808. Süyûtî de Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ'nın metrûk olduğunu söylediğini belirtmektedir. Süyûtî, *el-Leâli'ül-masnûa*, c. II, s. 234.

⁸² Bkz. Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 54; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefîneti'l-bihâr*, c. X, s. 279.

⁸³ Süyûtî, *Ziyâdât*, c. I, s. 333, 335-336, No: 389, 391; Fettenî, *Tezkiratü'l-mevzûât*, s. 90.

⁸⁴ Süyûtî, *Ziyâdât*, c. I, s. 333, No: 389. Reten b. Nasr el-Hindî (ö. 632/1234) Hindistan'da yaşamış olan ve Hız. Peygamber'le iki defa görüştüğünü ileri sürerek sahâbî olduğunu iddia eden biridir. Bazı Şîîler Reten'i sahâbî kabul etmiş, rivayetleri büyük ölçüde Ehl-i beyt'in methine dair olduğu için Sünnîlerin onu sahâbî saymadığını ve zamanındaki âlimlerin kendisini kışkırdığını iddia etmiştir. İbn Hacer'in 340 hadis uy-

rivayeti Reten el-Hindî'nin uydurduğunu tahmin etmektedir. Sağânî ise hadisi “kırmızı gül” ifadesiyle zikretmektedir.⁸⁵

Süyûtî bu rivayet dolayısıyla “muammerûn”dan olduğunu iddia eden Kays b. Temîm et-Tâî'den (ö. 517/1123) başka bir hâdiseyi nakletmiştir. Kays'ın anlattığı uzun bir hikâyeye göre, biri Resûlullah'a gül getirmiş ve o bu gülü sağ eliyle alıp koklamış, sonra da “kim kırmızı gülü koklar ve salavât getirmezse bana eziyet etmiştir” demiştir. Hz. Ali o gülü Kays b. Temîm'e hibe etmek için Resûlullah'tan istemiş ve ona vermiştir. Kays, Hz. Ali'nin hilafeti zamanında onun bineklerine bakıyorken katırı Kays'ı yaralamış ve başından kanlar akmış, Hz. Ali onun başını “Ey Yaralı/Eşecc! Allah senin ömrünü uzun etsin” diyerek meshetmiştir. Bunun sonucu uzun ömürlü olmuştur.⁸⁶

Şîî kaynaklarda ise gül ve reyhan gibi diğer bazı çiçekleri koklayanların Resûlullah'a salavât getirmeleri gerektiğini belirten çok sayıda rivayet mevcuttur. Küleynî'nin bu konudaki bir rivayetinde Hz. Peygamber'e salavât getirildiğinde büyük bir mükâfat verileceğinden ve günahların affından söz edilmektedir. Ebû Hâşim el-Ca'ferî'nin naklettiğine göre Ebü'l-Hasan el-Askerî (ö. 254/868) kendisine verilen bir gülü öpüp iki gözü (başı) üstüne koymuş ve “Kim bir gül veya reyhan eline alır ve onu öper, iki gözü üzerine koyar ve sonra da Muhammed'e (s.a.v.), âl-i Muhammed'e ve imamlara salavât getirirse Allah ona sahradaki kum taneleri kadar sevap yazar ve onun sahradaki kum taneleri kadar günahlarını da siler” demek-

durduğunu söylediği Reten'e nisbet edilen birkaç risâle mevcut olup ona nisbet edilen risâlelerin muhtevası zühde ve güzel ahlâka dair olup önemli bir kısmında Şîa ve Ehl-i beyt övülmektedir. Bkz. Nevzat Aşık, “Reten b. Nasr”, *DİA*, c. XXXV, ss. 21-22, İstanbul 2008; a.mlf., “Hicrî VI. Asırda Sahâbî Olduğunu İddia Eden Ebu'r-Ridâ Reten el-Hindî ve Uydurduğu Hadisler”, *DEÜİFD*, yıl: 1992, cilt: VII, ss. 47-65. Onun Şîa ile ilgili rivayetlerinin olması bu rivayet açısından da önemlidir.

⁸⁵ Sağânî, Raziyyüddin Hasan b. Muhammed el-Kuraşî, *el-Mevzûât*, tahk.: Necm Abdurrahman Halef, Dârü'l-me'mûn li't-türâs, 2. Baskı, Dimaşk 1405, s. 44, No: 55.

⁸⁶ Süyûtî, *Ziyâdât*, c. I, s. 335, No: 391. Süyûtî ve İbn Arrâk bu olayı İbn Hacer'den aktarmalarına rağmen İbn Hacer'in metninde bu kısımlar yoktur. Bunun istinsah hatası olması mümkündür. Bkz. İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe* (I-VIII), tahk.: Adil Ahmed Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavvid, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1415/1994, c. V, s. 416, No: 7360; a.mlf., *Lisânü'l-mizân*, c. VI, s. 400, No: 6180; İbn Arrâk, *Tenzîhü's-şerîa*, c. II, ss. 44-45. Fettenî de rivayetin bâtil ve uydurma olduğunun açık olduğunu belirtir ve râvilerinden Kays b. Temîm'in kezzab olduğunu söyler. Fettenî, *Tezkiratü'l-mevzûât*, s. 90. Ayrıca bkz. Aclûnî, *Keşfü'l-hafâ*, c. II, ss. 255, No: 2506.

tedir.⁸⁷ Benzer bir olay Ca'fer es-Sâdık'ın davranışı olarak da nakle-dilmektedir. Bu rivayette gül yerine reyhandan söz edilmekte ve reyhan yere düşmeden günahlarının mağfiret olacağı söylenmektedir.⁸⁸ Şîî kaynaklarda gülün öpülmesi ve başın üstüne konulması müstehab olarak değerlendirilmektedir. Buna göre gül öpülür, baş üstüne konulur ve bu esnada salavât getirilir.

Bu iki rivayet birbirine benzemekte olup Hz. Peygamber'e nisbet edilmemiştir. Buradan hareketle Şîa kaynaklarında reyhan veya gül hakkındaki sözkonusu olan rivayetten Sünnî kaynaklara sadece gülle ilgili olanın geçtiğini söylemek mümkündür. Diğer taraftan Şîî kaynaklarda Resûlullah'ın koku sürünürken yaptığı bazı dualardan da bahsedilmekte⁸⁹ fakat bu rivayetlerde salavât getirilmeden söz edilmemektedir.

4. Gül hakkındaki genel rivayetler

a. Gülün fazileti hakkındaki rivayetler

Görebildiğimiz kadarıyla Sünnî kaynaklarda gül hakkında Hz. Peygamber'in terinden yaratılması ve gül koklandığında salavât getirilmesi dışında erken dönem kaynaklarda sadece birkaç rivayet bulunmakta ise de bunlar sahih olarak değerlendirilmemiştir. Bu rivayetlere yeri geldiğinde kısaca işaret edilecektir. Ancak sonraki dönemlere ait eserlerde gül hakkında bazı bilgiler mevcuttur. Şîî kaynaklarda ise gül ve gülsuyu hakkında başka rivayetler de vardır.

Resûlullah zamanında gülün bilindiği kuvvetli bir ihtimal olarak gözükmektedir. Kur'an'da kıyamet tasvir edilirken “*Gök yarılp da, yanıp kızaran yağ gibi kırmızı gül haline geldiği zaman (haliniz nice olur?)*” (Rahman, 55/37) şeklinde gülün zikredildiği görülmektedir. Yine bazı sahâbîler Ebû'l-Verd künyesiyle tanınmaktadır.⁹⁰ Sahih kabul edilmeyen bir rivayete göre ise Resûlullah bunlardan

⁸⁷ Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, s. 330, No: 5. Ayrıca bkz. Hur el-Âmilî, eş-Şeyh Muhammed b. Hasan, *Tafsîlü Vesâilü's-Şîa ilâ tahsîli mesâilü's-şerîa* (I-IX), tahk.: Müessesetü âli'l-beyt li ihyâit-türâs, 2. Baskı, Kum 1414/1994, c. II, s. 170, No: 1847 (Hadisi Hur el-Âmilî “Gül, reyhan ve turfanda meyveyi öpmenin ve iki göz (baş) üstüne koymanın, Peygamber'e ve imamlara salavât getirmenin ve me'sûr duaları okumanın müstahab olması” bâbında zikretmiştir); Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, c. IV, s. 640; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefînetü'l-bihâr*, c. X, s. 280.

⁸⁸ Hur el-Âmilî, *Vesâilü's-Şîa*, c. II, s. 171, No: 1849; Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, c. IV, s. 640; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefînetü'l-bihâr*, c. X, ss. 279-280.

⁸⁹ Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, s. 327, No: 6; Hur el-Âmilî, *Vesâilü's-Şîa*, c. II, s. 158, No: 1803.

⁹⁰ Bkz. İbn Hacer, *el-İsâbe*, c. VII, ss. 373-374, No: 10708-10710.

birinin yüzünü kırmızı olarak gördüğü için ona şaka yaparak “*sen Ebû'l-verd (kırmızı adam)'sin*” demiştir.⁹¹

Gül hakkındaki uydurma hadislerle birlikte muahhar Sünnî kaynaklarda da gülle alakalı İslâm'ın yeni coğrafyalara yayılmasıyla birlikte bazı değerlendirmelerin ve efsânevî, mitolojik tasvir ve tanımlamaların yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Bunlar aynı zamanda gülün yaratılışıyla ilgili rivayetlerin toplumda yayılmasına dolaylı olarak destek olmuştur. Meselâ Zehebî'nin Ebû Vâil Küleyb'in tercemesinde naklettiğine göre Ebû Vâil Hindistan'da üzerinde beyaz bir hatla “*Muhammedün Rasûlullah*” yazılı olan bir gül görmüştür.⁹² Aynı bilgiyi nakleden İbn Hacer ise onun “*mechûl*” olduğunu ve sahâbî olduğunun da söylendiğini belirtmiştir.⁹³ Bu tür rivayetlerde de farklı bir açıdan güllerle Resûlullah arasında farklı bir bağ kurulmuştur.

Şîî kaynaklarda da buna benzer bir rivayet yer almaktadır. Muhammed b. Sinân şöyle demiştir: “Ca'fer es-Sâdık'ın yanına geldim. Bana ‘*kapıdaki kimdir?*’ dedi. Ben de ‘*Çin'den bir adam*’ dedim. Onu içeri aldı. Adam içeri girince Ca'fer es-Sâdık ‘*Çin'de bizi tanyor musunuz?*’ dedi. O da ‘*evet efendim!*’ dedi. Ca'fer es-Sâdık ‘*bizi nasıl tanyorsunuz?*’ dedi. Adam: ‘*ey Resûlullah'ın oğlu! Bizim yanımızda her sene gül veren ve her gün iki defa renklenen bir ağaç vardır. Sabah olduğunda o gülün üzerinde “Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah” yazılı olduğunu, akşam olduğunda ise “Lâ ilâhe illallah Aliyyün Halîfetü Rasûlillah” yazılı olduğunu görürüz.*’⁹⁴

db | 279

Süyûtî'nin Ali b. Abdullah el-Hâşimî er-Rakkî'den naklettiğine göre ise o Hindistan'a gitmiş ve orada üzerinde beyaz bir yazıyla “*Lâ ilâhe illallah Muhammedün Rasûlullah, Ebû Bekr es-Siddîk, Omeru'l-Fârûk*” yazılı güzel kokulu büyük siyah bir gül görmüştür. Bunu insanların yaptığını düşünerek bir diğerine bakmış, onda da aynı yazıyı görmüştür. Şehirde böyle çok sayıda gül görmüştür. O buranın halkının Allah'ı tanımayıp taşa taptıklarını da bildirmekte-

⁹¹ Bkz. İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî, *Kitâbü'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn* (I-III), tahk.: Mahmûd İbrâhîm Zâyid, Dârü'l-va'y, 1. Baskı, Halep 1396/1976, c. I, s. 221, No: 196; İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, ss. 181-182.

⁹² Zehebî, *el-Muğnî*, c. II, s. 533, No: 5108; a.mlf., *Mîzân*, c. III, s. 414, No: 6977. Ayrıca bkz. Süyûtî, *Husnü'l-muhadara*, c. II, 403.

⁹³ İbn Hacer, *Lisân*, c. VI, s. 425, No: 6237.

⁹⁴ Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, c. IV, s. 640; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefînetü'l-bihâr*, c. X, s. 280; Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, c. XXXII, s. 18.

dir.⁹⁵ Bu haber âdetâ Şîî kaynaklardan aktardığımız Çinliyle Ca'fer es-Sâdik arasında cereyan eden konuşmaya cevap olarak oluşturulmuştur.

Süyûtî ayrıca “*Husnü'l-muhâdara*” adlı eserinde “*Mısır'da yetişen reyhanlar ve çiçekler, bunlar hakkında Resûlullah'tan nakledilenler, edebî şiirler ve tasavvufî işaretler*” başlığı altında diğer bazı çiçeklerle birlikte gül hakkında bâblar ayırmış, bazı çiçeklerle ilgili rivayetlere yer vermiş ve gül hakkındaki rivayetler için “*Bu konuda hepsi mevzû olan hadisler rivayet edilmiştir*” diyerek yukarıda gülün yaratılışı hakkında naklettiğimiz rivayetleri aktarmıştır.⁹⁶ Süyûtî “*Mebâhicü'l-fikr*” müellifi Vatvât'ın (ö. 718/1318) şöyle dediğini de nakleder: “*(Hîre Hükümdarı) Nûmân b. Münzir'in (ö. milâdî 602'den sonra) Şakîk güllerini himaye edip sadece kendine mahsus kıldığı gibi, Halîfe Mütevekkil de gülü himaye ederdi ve insanları gülden uzak tutardı. 'Gül herkese lâyük değildir' derdi ve sadece onun meclisinde gül görülürdü. Yine 'ben sultanların sultanıyım, gül de çiçeklerin sultanıdır. Sultanların sultanıyla güllerin sultanı birbirine yakışır' derdi.*”⁹⁷ Süyûtî devamla İbnü'l-Baytar'ın (ö. 646/1248) “*Müfredât*”ında kırmızı, beyaz, sarı, siyah ve mavi güllerden bahsettiğini aktarmıştır.⁹⁸ “*Neşvâru'l-Muhâdara*” müellifi Tenûhî'den (ö. 384/994) ise onun keskin kokulu simsiyah gül ile Basra'da yarısı kıpkırmızı ve diğer yarısı da bembeyaz olan gül gördüğünden bah-

⁹⁵ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 403. Süyûtî devamla “*Yine 'Gül Cevr'den, nergiz Cürcan'dan, Nilüfer Şirvan'dan, Mensûr (Şebboy) Bağdat'tan, Za'feran Kum'dan, Şâhesberem/Reyhan ise Semerkand'dan denilir*” demektedir. Ayrıca bkz. İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, c. XII, s. 9; Süyûtî, Celâlüddîn Ebü'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Hasâisu'l-kübrâ* (I-II), Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut tsz, s. 14; Kastallânî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye* (I-III), el-Mektebetü't-tevfikiyye, Kahire tsz, c. I, s. 454; Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-hüdâ ve'r-raşâd fî sîreti hayri'l-ibâd* (I-XII), tahk.: Adil Ahmed, Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1414/1993, c. I, s. 87.

⁹⁶ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 401.

⁹⁷ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 402.

⁹⁸ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 402. İbnü'l-Baytar ise eserinde “*mâü'l-verd*” maddesinde ise gülsuyunun hangi hastalık ve rahatsızlıklara karşı iyi geldiğini açıklamaktadır. Bkz. İbnü'l-Baytar, *el-Câmi li-müfredâti'l-edviyye ve'l-eğziyye* (I-IV), Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1412/1992, c. IV, ss. 418-419). İbnü'l-Baytar “*Verd*” maddesinde de daha çok gül çeşitleri ve gülün ilaç yapımında ve tedavide kullanılışı hakkında geniş bilgi vermesine rağmen güle ilgili rivayetlerin hiç birine yer vermemiştir. Bkz. A.e., c. IV, ss. 490-493.

setmiştir.⁹⁹ Süyûtî ayrıca Vatvât'ın İskenderiyye'nin kenar mahallesinde bin yapraklı sarı gülden, Halep'te ise iki yüzünden biri kırmızı diğeri sarı olan gül yaprağından ve Nil'in suyuyla yetiştirilen mavi güllerden söz ettiğini nakletmiştir.¹⁰⁰

Şîî kaynaklarda ise gül hakkında Hz. Peygamber'e ve imamlara nispet edilen daha çok sayıda rivayet mevcuttur. Meselâ bunlardan birine göre Hz. Ali şöyle demiştir: “*Resûlullah beni iki elinde gülle selamladı/bana iki elinde gül hediye etti. Güllü burnuma yaklaştırdığımda, ‘dikkat et! O mersin otundan (âs) sonra cennet çiçeklerinin efendisidir’ buyurdu.*”¹⁰¹ Bu rivayet Şîî kaynaklarda Hz. Ali ve Hz. Hasan'dan nakledilirken muahhar Sünnî kaynaklarda da Hz. Hasan'dan aynen nakledilmiştir.¹⁰²

Küleynî'nin rivayetine göre Ebû Hâşim el-Ca'ferî şöyle demiştir: “*Ebü'l-Hasan el-Askerî'nin (Muhammed b. Ali en-Nakî el-Hâdî) (ö. 254/868) yanındayken çocuklarından biri geldi ve ona bir gül verdi. O da güllü öptü ve iki gözünün (başının) üzerine koydu. Sonra da güllü bana verdi ve şöyle dedi: Ey Ebû Hâşim! Kim eline bir gül veya reyhan alır ve onu öper, iki gözü üzerine koyar ve sonra da Muhammed'e (s.a.v.) ve âl-i Muhammed'e ve imamlarına salavât getirirse Allah ona sahradaki kum taneleri kadar sevap yazar ve onun sahradaki kum taneleri kadar günahlarını da siler.*”¹⁰³

Şîî kaynaklarda yer alan diğer bir rivayete göre Resûlullah ayva kokusunu Peygamberlerin, mersin otu kokusunu hûrîlerin, gül ko-

⁹⁹ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 402; Tenûhî, Ebû Ali Muhassin b. Ali el-Basrî, *Neşvârü'l-muhâdara ve ahbârü'l-müzâkere* (I-VIII), y. y. 1391, c. V, s. 39.

¹⁰⁰ Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara*, c. II, s. 402.

¹⁰¹ İbn Bâbeveyh, *Uyûnu'l-ahbâr*, c. II, s. 44, No: 128; Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 54; Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, c. LXXIII, s. 146; Hur el-Âmilî, *Vesâilü'ş-Şîa*, c. II, s. 172, No: 1851 (Hz. Hasan'dan); Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, c. IV, ss. 639-640; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefînetü'l-bihâr*, c. X, s. 279 (Kummî ve en-Nemâzî “*bâbü'l-verd*” başlığı altında rivayetlere yer verir). Bazı kaynaklarda ise “*iki elinde bana gül hediye etti*” şeklinde tahkik edilmiştir. Rivayetler arasında küçük lafız farklılıkları mevcuttur.

¹⁰² Bkz. İbn Başkuvâl, Ebû'l-Kâsım Halef b. Abdülmelik el-Hazrecî el-Endelûsî, *el-Âsâru'l-mervîyye fi'l-et'îmeti's-serîyye*, tahk.: Ebû Ammâr Muhammed Yâsir eş-Şe'îrî, Advâü's-selef, 1. Baskı, Riyad 2004, s. 309, No: 128 (*bâbü'l-verd ve'l-âs*); Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, c. VII, ss. 340-341.

¹⁰³ Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, s. 330, No: 5; Hur el-Âmilî, *Vesâilü'ş-Şîa*, c. II, s. 170, No: 1847. Ayrıca bkz. Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, c. IV, s. 640. Reyhanın gözün üzerine konulması ise saygı ve göz için faydalı olduğu şeklinde anlaşılmıştır.

kusunu meleklerin kokusu; ayva, mersin otu ve gül kokusunun hepsini birlikte ise Hz. Fâtıma'nın kokusu olarak nitelendirmiştir.¹⁰⁴

b. Gülsuyunun fazileti hakkındaki rivayetler

Sünnî kaynaklarda bulunmadığı halde erken dönemlere ait Şîî kaynaklarda gülsuyu hakkında Hz. Peygamber'e nispet edilen bir kısım rivayetler mevcuttur. Tabersî (ö. 548/1153) "*Mekârimü'l-ahlâk*" adlı eserinin "*Gül ve Gülsuyu*" bölümünde "*Gülsuyu yüzdeki suyu artırır ve fakirliği önler*" rivayetine yer vermiştir.¹⁰⁵ Tabersî'nin Resûlullah'tan naklettiği diğer bir rivayette ise gülsuyu kullanan kimsenin gün boyunca kötülük ve fakirlikten korunacağı belirtilmekte, Allah'a hamdetmesi ve Resûlullah'a salavât getirmesi istenmektedir.¹⁰⁶ Gül koklayınca salavât getirme şartı sözkonusu olduğu gibi bu rivayette gülsuyu sürününce de Allah'a hamdetmek ve Resûlullah'a salavât getirmek gerektiği belirtilmektedir. Bu hususta nakledilen diğer bir rivayet ise şöyledir: "*Saçını taradığında yüzüne gül suyu sür. Çünkü ben Ca'fer es-Sâdık'tan onun şöyle dediğini rivayet ediyorum: Kim bir ihtiyacının giderilmesini isterse ve yüzünü gül suyu ile meshederse, zorluk çekip yorulmaz, ihtiyacı giderilir, ona zillet ve fakirlik/darlık isabet etmez.*"¹⁰⁷ Hadis için bir isnad zikredilmemektedir. Hur el-Âmilî ise yüze gülsuyu sürmenin müstehab olduğunu söylemekte ve mâsumlardan nakledilen bir hadiste "*Kim yüzüne gülsuyu sürerse o gün boyunca ona kötülük ve fakirlik isabet etmez*" buyurulduğunu nakletmektedir.¹⁰⁸

Gülsuyu hakkında diğer bir rivayette ise Ca'fer es-Sâdık'ın "*Kim yüzüne avucuyla gül suyundan sürerse, o gün boyunca zillet ve fakirlikten emin olur. Kim de başına gül suyu koyarsa, o sene boyunca zâtülceb hastalığından emin olur*" dediği rivayet edilmektedir.¹⁰⁹

¹⁰⁴ Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, c. LXIII, s. 177, No: 39 (İbn Bâbeveyh'in *Kitabü'l-imâme ve't-tebsura*'sından naklen); Muhaddis en-Nûrî, *Müstedrakü'l-Vesâil*, c. I, s. 434, No: 1093; c. XVI, s. 400, No: 20320.

¹⁰⁵ Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 54.

¹⁰⁶ Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 54. Ayrıca bkz. Kummî, *Sefinetü'l-bihâr*, c. IV, s. 641; Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefineti'l-bihâr*, c. X, s. 281 (Nemâzî de bu rivayetleri "*gülsuyu bâbı-bâbü mâi'l-verd*" başlığı altında zikretmiştir).

¹⁰⁷ Meclisî, *Bihâru'l-envâr*, c. LXXIII, s. 144, No: 1. Benzer bir rivayet için ayrıca bkz. Hur el-Âmilî, *Vesâilü'l-Şîa*, c. XII, s. 120, No: 15821.

¹⁰⁸ Hur el-Âmilî, *Tafsîlü Vesâilü'l-Şîa ilâ tahsîli mesâilü'l-Şîa*, c. II, s. 156, No: 1794.

¹⁰⁹ Ali en-Nemâzî, *Müstedrakü Sefineti'l-bihâr*, c. X, s. 281.

Yine “*Ali er-Rızâ ûdu hindî ile kokulanırdı ve ondan sonra da gülsuyu ve misk kullanırdı*”¹¹⁰ denilmektedir.

Görüldüğü gibi Sünnî kaynaklarda uydurma olarak da gülsuyu hakkında bir rivayet bulunmazken Şîa kaynaklarında, gül ve diğer çiçekler hakkındaki rivayetler yanında bu konu önemli bir yer tutmaktadır. Mevlid merâsimlerinde gülsuyu kullanılmasının Şîa'dan etkilenme olup olmadığı ise daha geniş bir araştırmayı gerektirmektedir. Gül üretiminin M.Ö. 3000 yıllarında Sümerlerde başlayıp, Asurluların gül suyu ve gül yağı ürettikleri, ya da gül yağı üretiminin ilk defa İran veya Hindistan'da gerçekleştirildiği¹¹¹ de dikkate alınması gereken bir husustur.

5. Hz. Peygamber'in teri ve kokusu hakkındaki sahih rivayetler

Hız. Peygamber'in teri ve kokusu hakkındaki sahih hadisleri, gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığını iddia eden uydurma rivayetlerin anlaşılmasında faydalı olacağı düşüncesiyle ele almaktayız: Hz. Peygamber'in teri ve terinin güzel kokusu hakkında hem hadis ve hem de şîyer kaynaklarında bol miktarda sahih rivayet mevcuttur. Yine bir kısım rivayetlere göre bazıları Hz. Peygamber'in saç-sakalı ve diğer eşyalarını teberrüken alıp yanlarında taşıdıkları gibi Resûl-i Ekrem'in terini de hem güzel kokularına karıştırmak ve hem de teberrüken yanlarında bulundurmamak ve vefat ettiklerinde onunla kokulanmak gibi maksatlarla muhtelif kaplarda toplamışlardır. Bu rivayetlerin bir kısmında Allah Resûlü'nün ahirete irtihalinden yıllar sonra ona olan iştîyak ve hasretin, hatıraların özlemle yâd edilmesinin ve bazı sahâbenin Peygamber sevgisinin mübalağalı bir şekilde tezahürünün izlerini görmek de mümkündür. Bu rivayetlerde sevginin sevgiliyi güzel görmesinin ve onun her şeyine hasret duygusunun yansımaları da mevcuttur. Her bir sahâbînin peygamber sevgisinin tezahürünün farklılığı da bir hakikattir. Biz aşağıda sadece Resûlullah'ın teri ve kokusu ile ilgili rivayetleri ele alacağız.¹¹²

¹¹⁰ Kummî, *Sefînetü'l-bihâr*, c. IV, s. 641.

¹¹¹ Yavuz Bayram, “Burdur'un ve Divanların Gülü”, *I. Burdur Sempozyumu*, 16-19 Kasım 2005, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Burdur 2007, ss. 368-386, s. 369.

¹¹² Bu hususta geniş bilgi için ayrıca bkz. Tuzcu, “Hz. Peygamber'in Teri ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi”, ss. 161-194. Tuzcu bu konudaki rivayetleri sened ve metin açısından genişçe ele almıştır.

Bazı rivayetlerde sahâbe Resûlullah'ın terinin veya vücudunun kokusunun emsalsiz özellikte olduğunu belirtmektedir. Veda haccı esnasında Resûlullah'ın abdest suyunun artığını veya onun vücudundan damlayan abdest suyunu üzerlerine sürdüklerini nakleden Ebû Cühayfe Vehb b. Abdullah es-Süvâî (ö. 74/693), Buhârî'nin bir rivayetinde şöyle demektedir: “İnsanlar kalktılar ve Resûlullah'ın iki elini tutmaya ve yüzlerine sürmeye başladılar. Ben de Hz. Peygamber'in elini elimle tutarak yüzüme sürdüm. Bir de ne göreyim, Hz. Peygamber'in eli kardan daha soğuk ve miskten daha güzel kokulu idi.”¹¹³

Sahâbeden bazıları ise Resûlullah'ın kendilerine dokunmasının sonucu üzerlerindeki kokunun hayatları boyunca kaybolmadığından söz etmişlerdir. Utbe b. Ferkad'ın hanımı Ümmü Âsım, kendilerinin en güzel kokuları kullanmalarına rağmen eşinin sürekli daha güzel kokmasının sebebini sormuş, Utbe ise Resûlullah'ın bir hastalık sonrası eliyle sırtını ve karnını sıvazladığını, sözkonusu güzel kokunun kendisine o zaman bulaştığını söylemiştir.¹¹⁴

284 | db

Enes b. Mâlik'in bildirdiğine göre Resûl-i Ekrem sokağa çıktığında, onun misk gibi kokusu çevredeki insanlar tarafından hemen farkedilirdi. Halk, o yoldan Hz. Peygamber'in geçtiğini söylerdi. Resûlullah'ın gelişini, kokusunun güzelliğinden anlıyorlardı.¹¹⁵

Resûlullah'ın vücudunun ve terinin güzel kokusu hakkında bazı hadis kaynaklarında müstakil bâblar yer almaktadır. Mesela, Müslim'in *Sahih*'inde “Peygamber'in Kokusunun Güzel Olması, Cildinin Yumuşak Oluşu ve Kendisine Dokunmakla Teberrük Edilmesi”

¹¹³ Buhârî, *Menâkıb*, 23. Hadisin baş tarafında Resûlullah'ın namazı sıcak bir vakitte kıldırıldığı vurgulanmakta ve sıcak bir ortamda da onun elinin serinliğine dikkat çekilmektedir.

¹¹⁴ Taberânî, Ebû'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb, *el-Mu'cemü'l-kebîr* (I-XXV), tahk.: Hamdî Abdülmecîd es-Silefî, Dâru ihyâ'it-türâsî'l-Arabî, 2. Baskı, y.y. 1404/1983, c. XVII, ss. 133-134, No: 329-331; Heysemî, Nüreddin Ali b. Ebî Bekr, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid* (I-X), Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1408/1988, c. VIII, s. 282 (Heysemî *el-Mu'cemü'l-evsar*'taki rivayetin ricâlinin sahih olduğunu, Ümmü Âsım'ı ise tanımadığını söylemektedir. Hadisi *el-Mu'cemü'l-evsar*'ta göremedik). Ali Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâli*, Damla Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul 1998, s. 280.

¹¹⁵ Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık, *el-Müsned* (I-XVIII), tahk.: Mahfûzurrahmân Zeynullah, Âdil b. Sa'd, Sabrî Abdülhâlık eş-Şâfî, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1. Baskı, Medine 1988/2009, c. XIII, s. 406, No: 7118; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye bi zevâidü'l-mesânidi's-semâniyye* (I-V), Muhammed Habiburrahman el-A'zamî, Dârü'l-ma'rife, Beyrut tsz, c. IV, s. 25, No: 3861; Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâli*, s. 280. Şîî kaynaklarda benzer bir rivayet için bkz. Küleynî, *el-Kâfî*, c. VI, s. 324, No: 3; Tabersî, *Mekârimü'l-ahlâk*, s. 52.

bâbında Câbir b. Semüre'den (ö. 74/693) "...Resûlullah benim yanağıma dokundu. Onun elinde öyle bir serinlik ve koku hissettim ki, sanki elini koku kabından çıkarmıştı" dediğini nakletmektedir.¹¹⁶ Câbir burada Resûlullah'ın terinden söz etmeksizin onun doğal kokusunun güzelliğinden söz etmiştir. Müslim'in bu bâbtaki diğer bir rivayeti ise Enes b. Mâlik'tendir (ö. 93/712) ve o "*Ben Resûlullah'ın kokusundan daha güzel ne bir anber, ne misk ve ne de başka bir şey kokladım. Resûlullah'ın teninden daha yumuşak hiç bir ibrişim, ipek veya başka bir şeye de dokunmadım*" demektedir.¹¹⁷

Müslim'in *Sahîh*'inde ayrıca "Resûlullah'ın Terinin Güzel Kokusu ve Onunla Teberrük Etme" adıyla bir bâb daha bulunmakta ve burada o bazılarının Resûlullah'ın terini güzel koku maksadıyla veya teberrüken sakladıklarına dair rivayetleri nakletmiştir: Bu rivayetlerden birine göre Enes şöyle demiştir: "*Hiz. Peygamber bize geldi ve kaylûle uykusuna daldı. Bu esnada terledi. Annem koku kabı olan bir şişe getirdi ve Resûlullah'ın terini onun içine silmeye başladı. Tam bu sırada Hz. Peygamber uyandı ve 'Ey Ümmü Süleym! Bu yaptığın nedir?' dedi. Ümmü Süleym: 'Bu senin terindir yâ Resûlullah! Biz onu kokumuza katıyoruz, zira o kokuların en güzelidir' dedi.*"¹¹⁸ Enes'ten nakledilen ve Müslim'in de yer verdiği diğer bir rivayete göre Resûlullah çok terleyen biriydi¹¹⁹ ve bu rivayete göre Hz. Peygamber Ümmü Süleym'e onun terini uyurken toplayıp bir şişede topladığını görünce bunu niçin yaptığını sormuş, Ümmü Süleym ise

¹¹⁶ Müslim, *Fezâil*, 80. Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed el-Kûfî, *Kitâbü'l-musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr* (I-VII), tahk.: Kemal Yûsuf el-Hût, Mektebetü'r-rüşd, 1. Baskı, Riyad 1409/1989, c. VI, s. 323, No: 31765. Bilindiği gibi Müslim'in bâbları Nevevî (ö. 676/1277) tarafından düzenlenmiştir.

¹¹⁷ Müslim, *Fezâil*, 81. Ayrıca bkz. İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c. VI, s. 315, No: 31718; Ebû Ya'la, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mevsilî et-Temîmî, *el-Müsned* (I-XIII), tahk.: Hüseyin Selîm Esed, Dârü'l-Me'mûn li't-türâs, 1. Baskı, Şam 1404/1984, c. V, s. 169, No: 2784; c. VI, s. 405, 463, No: 3761, 3866; Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Mûsâ, *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rîfetü ahvâli sahîbi's-şerîa* (I-VII), tahk.: Abdülmü'tî Kal'acî, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1405/1985, c. I, s. 254-255. Enes benzer bir rivayette ayrıca Resûlullah'ın terini inciye benzetmektedir. Bkz. Müslim, *Fezâil*, 82; Buhârî, *Menâkıb*, 23.

¹¹⁸ Müslim, *Fezâil*, 83; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 136. Diğer bir rivayete göre ise Ümmü Süleym "*Yâ Resûlallah! Bunun çocuklarımız için bereketli olacağını ümit ediyoruz*" demiştir. Müslim, *Fezâil*, 84; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 221, 231. Nevevî, Ümmü Süleym ve onun kız kardeşi olan ve Hala Sultan olarak bilinen Ümmü Harâm'ın Hz. Peygamber'in soy veya süt bakımından teyzeleri olduğunu belirtmektedir. Bkz. Nevevî, *el-Minhâc fi şerhi sahîh-i Müslim b. el-Haccâc* (I-XVIII), Dâru ihyâi't-türâsi'l-Arabî, 2. Baskı, Beyrut 1392/1972, c. XVI, s. 10.

¹¹⁹ Müslim, *Fezâil*, 85; Ahmed b. Hanbel, c. VI, s. 277.

“ben senin terini kokuma karıştırıyorum” demiştir.¹²⁰ Nesâî'nin rivayetine göre ise Ümmü Süleym, “Terinizi koku şişeme dolduruyorum” demiş, Hz. Peygamber onun yaptığına gülerek karşılık vermiştir.¹²¹

Ümmü Süleym kullandığı kokuya karıştırmak için veya teberrüken Resûlullah'ın terini özel bir şişede topladığı gibi, oğlu Enes b. Mâlik de annesinden Resûlullah'ın terinin karıştığı bu kokudan vefatında kendisine sürülmesini istemiştir. Buhârî'nin Enes'ten rivayetine göre Enes b. Mâlik'e ölüm yaklaştığı zaman, ölünce cesedinde ve kefeninde kullanılacak kokunun içine Hz. Peygamber'in teri ve saçlarının bulunduğu bu kokudan da katılmasını vasiyet etmiştir.¹²² Sahâbeden sonra Resûl-i Ekrem'in terine tâbiînin önde gelen imamlarından İbn Sîrîn (ö. 110/728)¹²³ ve Eyyûb (ö. 131/749)¹²⁴ gibi başka şahıslar da sahip olmak istemişlerdir.

Bu rivayetlerde mezkûr şahısların bunu güzel kokudan ziyade teberrüken yapmış olmaları muhtemeldir. Bununla birlikte Ümmü Süleym'in Resûlullah'ın terinden güzel koku elde etmek için bunu yaptığı anlaşılmaktadır. Aynı hususun ondan sonrakiler için de geçerli olduğunu düşünmek de mümkündür. Sahâbeden Ümmü Süleym ve Enes dışında birinin Hz. Peygamber'in terini güzel kokusu için veya teberrüken sakladıklarına dair bir rivayete ise rastlanmamıştır.

Hz. Peygamber'in teriyle ilgili bir hayli sahih hadisin bulunmasına rağmen bu konuda çok az mevzû rivayet olduğu söylenebilir. Buna örnek olarak şu rivayeti zikretmek mümkündür. “Bir adam Resûlullah'a geldi ve ‘Ey Allah'ın Resûlü! Ben kızımı evlendirdim ve senin de bana bir şeyle yardım etmeni istiyorum’ dedi. Resûlullah ise ‘Şu an yanımda bir şey yok, yarın ağzı geniş bir şişe ve bir ağaç dalı ile birlikte bana gel’ dedi. Adam dedi ki: Şişe doluncaya kadar Hz.

¹²⁰ Müslim, *Fezâil*, 85; İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Menî' el-Basrî, *Kitâbü't-Tabakâti'l-kübrâ* (I-VIII), tahk.: Muhammed Abdülkadir Ata, Dârü'l-kütübü'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1410/1990, c. VIII, s. 315; Ahmed b. Hanbel, c. VI, ss. 375-376, c. III, s. 287.

¹²¹ Nesâî, *Zînet*, 118. Nuri Topaloğlu konu hakkındaki rivayet farklılıklarından hareketle bu hâdisenin tekrarlanmış olabileceğine işaret etmektedir. Bkz. Nuri Topaloğlu, “Hazreti Peygamber'in Zâtı ve Eşyası ile Teberrük Meselesi” *Hadis Tedkikleri Dergisi*, c. 1, sayı: 1, yıl: 2003, ss. 71-95, ss. 80-81.

¹²² Buhârî, *İstîzân*, 41. Ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 103, 226, 231, 287; Nesâî, *Zînet*, 118; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, c. I, s. 249, No: 715.

¹²³ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, c. XXV, s. 119, No: 290; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye*, c. III, s. 176, No: 3182.

¹²⁴ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, c. VIII, s. 314.

Peygamber'in dirseklerinden ter akmaya başladı. Sonra Hz. Peygamber şöyle dedi: '*Bunu al ve kızına (koku sürünmek istediğinde) ağaç dalını bu şişeye daldırmasını ve onunla koku sürünmesini emret.*' Râvi der ki: '*O kız bu kokudan sürdüğü zaman Medine halkı bu güzel kokuyu kokladı ve o ev, 'beytü'l-mutayyibîn-güzel kokulananların evi' diye isimlendirildi.*'¹²⁵

Sahâbe-i kirâm, Resûl-i Ekrem'in sadece terini değil, onun saçını-sakalını, elinin değdiği eşyalarını vb. de aynı iştiyakla saklamışlar ve Hz. Peygamber'e ait bir nesnenin yanlarında bulunmasıyla iftihar etmişlerdir. Nitekim Enes b. Mâlik'in rivayetine göre annesi Ümmü Süleym Resûlullah'ın ağzının değdiği bir su kırbasının ağız kısmını da keserek yanında saklamıştır.¹²⁶ İnsanlar kaplarında bulunan suya Resûlullah'ın elinin değmesini de bir bereket vesilesi kabul ediyorlardı.¹²⁷ Hz. Âişe de Resûlullah'ın yıkamak maksadıyla verdiği misvakla önce kendisi misvaklanıp sonra da yıkayıp kendisine geri verdiğini söylemiştir.¹²⁸ Ümmü Süleym başta olmak üzere, sahâbeden pek çoğu, Hz. Peygamber'in mübarek saçlarının ve sakal-ı şeriflerinin kıllarını, teberrüken saklamışlardır.¹²⁹ Hadis kitaplarında Hz. Peygamber'den geriye kalan eşyaları ve başta sahâbe ve sonrakilerin bu eşyalara gösterdikleri ihtimam hakkında birçok rivayet yer almıştır.¹³⁰

¹²⁵ İbn Adî, *el-Kâmil*, c. II, s. 457 (rivayetin münker olduğunu söyler); İbn Asâkir, *Târîhu Dımaşk*, c. IV, s. 48; İbnü'l-Cevzî, *el-Mevzûât*, c. I, s. 292; Süyûtî, *el-Leâli'ü'l-masnûa*, c. I, ss. 251-252; İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye*, c. IV, ss. 24-25, No: 3860.

¹²⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, c. VIII, s. 315; Ahmed b. Hanbel, c. VI, s. 376, 434. Benzer bir hâdise Kebşetü'l-Ensâriyye'den de nakledilmektedir. Bkz. Tirmizî, *Eşribe*, 18; İbn Mâce, *Eşribe*, 21.

¹²⁷ Bkz. Müslim, *Fezâil*, 74; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 137.

¹²⁸ Ebû Dâvûd, *Tahâret*, 28.

¹²⁹ Bazı örnekler için bkz. Buhârî, *Megâzî*, 56; *Edeb*, 39; *Eşribe*, 30; Müslim, *Fezâil*, 75; *Hac*, 324-325; *Eşribe*, 88, 171; *Fezâilü's-sahâbe*, 164; Ebû Dâvûd, *Menâsik*, 5; İbn Mâce, *Libâs*, 1; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 208; Topaloğlu, *a.g.m.*, ss. 74-77.

¹³⁰ Buhârî bu hususta "Hz. Peygamber'in zırhı, asâsı, kılıcı, bardağı ve mührü gibi taksiminden söz edilmeyen ve kendisinden sonraki halifelerin kullandıkları eşyası ile vefatından sonra sahâbe ve diğerlerinin teberrük ettikleri saçları, ayakkabıları, kabkacağı" bâbı (Buhârî, *Humus*, 5) altında bir kısım rivayetlere yer vermiştir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Nebî Bozkurt, "Mukaddes Emânetler Tarihi ve Osmanlı Devletine İntikâli", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 1995-1997, sayı: 13-14-15, ss. 7-26. Nevevî de Sehl b. Sa'd'ın Resûlullah'a ve ashâbına su verdiği bir kadehle daha sonra yanına gelenlere su vermesiyle ilgili bir rivayet münasebetiyle bu hususta geniş bir açıklamada bulunmuştur. Bkz. Nevevî, *Minhâc*, c. XIII, ss. 178-179.

6. Sahâbe tarafından Hz. Peygamber'in kokusunun benzetildiği maddeler

Gülün mutlak veya mukayyed olarak Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığını bildiren rivayetlerin anlaşılmasında Resûlullah'ın terinin veya vücudunun kokusunun benzetildiği maddeler de önem arz etmektedir. Sahâbe tarafından Resûl-i Ekrem'in vücudunun veya terinin güzel koktuğu birçok rivayette belirtilmiş, onun kokusu daha çok misk, anber veya ıtrla kıyaslanmış, görebildiğimiz kadarıyla hiçbir şekilde gül veya diğer bir çiçeğin kokusuna benzetilmemiştir.

Hz. Peygamber güzel kokuya vurgu yaparken bilhassa reyhan ve misk kokusuna dikkat çekmiştir. O bir hadisinde Kur'an okuyan münafığı "*kokusu güzel, tadı acı olan reyhana* benzetmiştir.¹³¹ Bir başka hadiste ise güzel kokuyu vurgulamak için miskten söz etmiş ve iyi arkadaşla kötü arkadaş kıyaslanırken iyi arkadaş misk taşıyıcısına benzetilmiştir.¹³² Resûlullah'ın yine bazı hadislerinde en güzel kokuyu ifade etmek için de "*misk*"i örnek olarak zikrettiği görülmektedir. Meselâ oruçlunun ağız kokusunun kıyamet gününde Allah nezdinde misk kokusundan daha güzel olacağını haber vermiştir.¹³³ Yine Hz. Peygamber Allah yolunda yaralanan kişinin ahiret gününde kanının kokusunun misk kokusu gibi olacağını belirtmiştir.¹³⁴ Resûlullah havzının suyunu tanımlarken de renginin süten veya gümüşten daha beyaz, kokusunun ise miskten daha güzel olduğunu söylemiştir.¹³⁵ Bir başka hadiste ise en güzel kokunun misk olduğu ifade edilmiştir.¹³⁶ Enes b. Mâlik'in bahçesinde Hz. Peygamber'in duası sonucu misk kokulu bir reyhandan bahsedilmiş¹³⁷, burada da reyhanın kokusu gülle değil, miskle tanımlanmıştır.

¹³¹ Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'an*, 17, 36; *Et'ime*, 30; *Tevhîd*, 57; Müslim, *Salâtü'l-müsâfirîn*, 243; Ebû Dâvûd, *Edeb*, 16; Tirmizî, *Emsâl*, 79; Nesâî, *İmân*, 32.

¹³² Buhârî, *Zebâih*, 31; Müslim, *Birr ve's-sıla*, 146.

¹³³ Buhârî, *Savm*, 2, 9; *Libâs*, 78; Müslim, *Sıyâm*, 160-165; Tirmizî, *Savm*, 54; Nesâî, *Sıyâm*, 4, 41-43; İbn Mâce, *Sıyâm*, 1; Muvatta, *Sıyâm*, 58.

¹³⁴ Buhârî, *Zebâih*, 32; *Cihâd*, 10; Müslim, *İmâre*, 103; Ebû Dâvûd, *Cihâd*, 40; Tirmizî, *Fezâilü'l-cihâd*, 21; Nesâî, *Cenâiz*, 82; *Cihâd*, 27; Muvatta, *Cihâd*, 29.

¹³⁵ Buhârî, *Rikâk*, 53; Müslim, *Fezâil*, 27; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c. VI, s. 310, No: 31688; Ahmed b. Hanbel, c. V, s. 394, 406.

¹³⁶ Müslim, *Elfâz mine'l-edeb*, 18, 19; Ebû Dâvûd, *Cenâiz*, 33, 37; Tirmizî, *Cenâiz*, 16; Nesâî, *Cenâiz*, 42; *Zînet*, 74; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 31, 36, 40, 47.

¹³⁷ Bkz. Tirmizî, *Menâkıb*, 45.

Yukarıda ele aldığımız üzere sahâbeden bazıları Hz. Peygamber'in vücudunun veya terinin güzel kokusunu genelde birbirine benzer ifadelerle dile getirmişlerdir. Meselâ; Yezîd b. el-Esved el-Âmirî Resûlullah'ın elinin miskten daha güzel koktuğunu nakleder.¹³⁸ Ebû Cuhayfe Vehb b. Abdullah (ö. 74/693) da aynı ifadelerle nakilde bulunmaktadır.¹³⁹ Enes b. Mâlik ise Hz. Peygamber'in kokusunu misk, anber ve diğer bütün kokularla kıyaslamakta ve bunlardan daha güzel olduğunu söylemektedir.¹⁴⁰ Anlaşıldığı kadarıyla o Resûlullah'ın doğal kokusunu kasetmektedir. Hz. Ali de kendisine Resûlullah'ı tarif etmesini isteyen birine Resûlullah'ın yüzündeki terin inci tanesi gibi ve kokusunun da miskten daha güzel olduğunu belirtmektedir.¹⁴¹ Hz. Ömer de Hz. Peygamber'in terinin kokusunu miskle kıyaslamakta ve onun gibisini görmediğini vurgulamaktadır.¹⁴² Vâil b. Hucr (ö. 51/671) ise Resûlullah'ın terinden bahsetmeksizin onun cildinin misk kokusundan daha güzel olduğunu söylemektedir.¹⁴³ Benî Harîş'ten birisi de Resûlullah'ın terini misk kokusuna benzetmektedir.¹⁴⁴

Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber'in güzel kokusu hiçbir şeyle kıyaslama yapılmaksızın dile getirilmiştir. Mesela Câbir b. Abdullah'tan nakledilen bir rivayete göre Resûlullah'a mahsus bir özellik olarak onun geçtiği yoldan geçen birisinin "Resûlullah'ın terinin güzel kokusunu" tanıdığından söz edilmiştir.¹⁴⁵ Aynı husus benzer

¹³⁸ Dârimî, *Salât*, 97; Ahmed b. Hanbel, c. IV, ss. 160-161; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir*, c. XXII, ss. 235-236, No: 618.

¹³⁹ Buhârî, *Menâkıb*, 23; Ahmed b. Hanbel, c. IV, s. 309.

¹⁴⁰ Müslim, *Fezâil*, 81, 82; Buhârî, *Menâkıb*, 23; Tirmizî, *Birr ve's-sıla*, 69; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 222, 227, 265, 267; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, c. I, ss. 254-255.

¹⁴¹ İbn Sa'd, *et-Tabakât*, c. I, s. 314; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, c. I, s. 299; Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*, c. II, s. 89; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, c. II, s. 85.

¹⁴² İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, c. III, s. 264; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, c. II, s. 85.

¹⁴³ İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, c. IV, s. 47; Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye*, c. II, s. 64; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, c. II, s. 86.

¹⁴⁴ Dârimî, *Mukaddime*, 10; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, c. II, s. 87. Recep Tuzcu Resûlullah'ın terinin misk gibi koktuğuna dair sahâbilerden Hz. Âişe, Hz. Ali, Câbir, Enes, İbn Abbas ve Semüre b. Cündeb'ten nakledilen rivayetleri genişçe ele almıştır. Bkz. Tuzcu, *a.g.m.*, ss. 171-177. Tuzcu'nun kanaatine göre bu koku onun terinin değil, kullandığı misk ve amberden kaynaklanmaktadır. Bkz. *a.mlf.*, *a.g.m.*, s. 179.

¹⁴⁵ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *et-Târîhu'l-kebir* (I-VIII), Neşr.: Muhammed Abdülmüid Hân, Dâiretü'l-meârifil-osmâniyye, Haydarabâd tsz, c. I, s. 399, No: 1273; Dârimî, *Mukaddime*, 10; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, c. VI, s. 69; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, c. II, s. 87.

bir şekilde Enes'ten de nakledilmiştir.¹⁴⁶ Câbir b. Semüre ise Resûlullah'ın eliyle yanağına dokunduğunda onun elinin kokusunu sanki koku kabından (cü'ne) çıkarmışa benzeterek Hz. Peygamber'in elinin çok güzel koktuğunu belirtmiş ve kokunun şiddetini vurgulamıştır.¹⁴⁷

Hız. Peygamber'in vücudunun veya terinin güzel kokusu onun kendine mahsus tabii kokusu mudur, yoksa sürekli kullandığı güzel kokulardan mıdır? Eğer onun vücudunun veya terinin kokusu misk ve anberden, hatta bütün kokulardan daha güzel idiyse niçin güzel koku kullanmıştır? Bu hususlarda farklı görüşler mevcuttur. İshâk b. Râhûye (ö. 238/853) bu güzel kokunun, sürüdüğü kokulardan değil, Resûlullah'ın kendine mahsus kokusu olduğunu söyler. Nevevî de bunun Resûlullah'a Allah'ın ikramlarından biri olduğunu ileri sürer. Bununla birlikte Resûlullah meleklerle görüştüğü, vahiy aldığı ve Müslümanlarla oturduğu için güzel kokusunu artırmak için koku kullanırdı.¹⁴⁸ Kadı İyaz (ö. 544/1149) ve Aynî (ö. 855/1451) gibi bazı âlimler de aynı düşünceye sahiptir.¹⁴⁹

290 | db

İslâmî kaynaklarda, Hız. Peygamber'in kendi tabii kokuları hakkında oldukça fazla bilgi bulunduğunu ve Kâdî İyâz'ın, bunları büyük ölçüde bir yerde topladığını belirten¹⁵⁰ Ali Yardım, Resûlullah'ın hiçbir koku kullanmadıkları halde de güzel koktuğunu söylemekte ve onun koku sürünmesini insanlara benzeme ve tevazuu çerçevesinde değerlendirmektedir.¹⁵¹ Topaloğlu ise Resûlullah'ın güzel kokmasının onun bedenine mahsus bir özellik olmayıp sürekli güzel kokular sürmesinden dolayı vücuduna ait zannedildiği kanaatini belirterek şöyle der: “Hız. Peygamber'in tenine temas eden veya

¹⁴⁶ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c. V, s. 433, No: 3125; Heysemî, *Mecmeu'z-zevâid*, c. VIII, s. 282. (Heysemî, Bezzâr ve Taberânî'nin *Evsaf*'ta rivayet ettiğini ve Ebû Ya'lâ'nın ricâlini sika kabul ettiklerini söylüyor); Şâmî, *Sübülül-hüdâ*, c. II, s. 87.

¹⁴⁷ Müslim, *Fezâil*, 80; Şâmî, *Sübülül-hüdâ*, c. II, s. 86.

¹⁴⁸ Şâmî, *Sübülül-hüdâ*, c. II, s. 88. O bu bilgilerin bir kısmını Nevevî'den aktarmıştır. Bkz. Nevevî, *Minhâc*, c. XV, s. 85. el-Hadramî de konuyla ilgili rivayetleri “*Resûlullah'in teri ve tabii kokusu*” başlığı altında ele almıştır. Bkz. Abâdî el-Hadramî, *Münteha's-sûl*, c. I, ss. 344-354. Resûlullah'ın zâtından kaynaklanan bu güzel kokunun mi'rac gecesinde mevcut olduğunu düşünenler de vardır. Bkz. Süyûtî, *el-Hasâisu'l-kübrâ*, c. I, s. 259; Şâmî, *Sübülül-hüdâ*, c. II, s. 88; c. II, s. 94.

¹⁴⁹ Kadı İyâz, Ebû'l-Fazl b. Mûsâ, *eş-Şifâ bi ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ* (I-II), Hâşiye: Ahmed b. Muhammed eş-Şümnî, *Dârü'l-fikr*, y.y. 1409/1988, c. I, s. 63; Aynî, Bedrüddin Mahmud b. Ahmed, *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (I- XXV), *Dârü İhyâ't-türâsi'l-Arabî*, Beyrut tsz., c. XVI, s. 109; Topaloğlu, *a.g.m.*, s. 79.

¹⁵⁰ Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâilî*, s. 279. Bkz. Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, c. I, ss. 152-154.

¹⁵¹ Yardım, *Peygamberimiz'in Şemâilî*, s. 277.

yakınında bulunan sahâbîler, onun vücut temizliğine son derece önem vermesi yanında bolca koku sürünmesinden dolayı belki de bizzat vücudunun fevkalâde güzel koktuğunu sanmışlardır.¹⁵² Hz. Peygamber'in teri hakkındaki rivayetleri genişçe ele alan Tuzcu da Resûlullah'ın terinin veya vücudunun güzel koktuğuna dair rivayetlerin ona mahsus olmayıp sürüldüğü güzel kokuya ait olduğunu, bu konudaki rivayetlerin ise beşerüstü peygamber anlayışının yansımaları olduğunu, Hz. Peygamber'in bir beşer olup güzel koku kullandığından dolayı güzel koktuğunu düşünmektedir.¹⁵³ Ancak yukarıda zikredilen bazı rivayetler dikkate alındığında Resûlullah'ın dokunduğu çocukların üzerindeki kokuların uzun süre gitmediğini söylemeleri bu noktada önemlidir. Bu hususta nakledilen rivayetler dikkate alındığında Hz. Peygamber'in kullandığı kokular hakkındaki rivayetlerle kendine mahsus güzel kokunun anlatıldığı rivayetlerin farklı olduğunu belirtmeliyiz. Hz. Peygamber'in güzel kokusunu vurgulayan bazı rivayetlerde kastedilenin Resûlullah'a mahsus onun doğal kokusunun olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Meselâ Enes b. Mâlik'in "Ben Resûlullah'ın kokusundan daha güzel ne bir anber, ne misk ve ne de başka bir şey kokladım"¹⁵⁴ ifadesinden onun açıkça Hz. Peygamber'in tabî kokusundan söz ettiği anlaşılmaktadır. Bilhassa Hz. Peygamber'in terinin kokusundan söz eden rivayetlerde bu durum daha da açıktır. Rivayetler birlikte dikkate alındığında kullandığı kokuların etkisiyle birlikte Resûlullah'ın kendine mahsus bir kokusu olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Sünnî kaynaklarda Hz. Peygamber'in teri ve kokusu ile ilgili sahih rivayetler bulunmakla birlikte, gülün Hz. Peygamber'in terinden veya Allah'ın cemâlinden yaratılışı, Resûlullah'ın terini koklamak isteyenlerin gül veya kırmızı gül koklaması, gül koklayanın salavât getirmesi, gülün ve diğer bazı çiçeklerin faziletleri hakkındaki bü-

¹⁵² Topaloğlu, "Hazreti Peygamber'in Zatı ve Eşyası ile Teberrük Meselesi", s. 79.

¹⁵³ Bkz. Tuzcu, a.g.m., s. 177, 179, 182, 183. Hz. Peygamber'in vücudunun veya terinin kokusu Siyer ve Delâil kitaplarında ise onun mucizesi olarak değerlendirilmiştir. Bkz. Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Delâilü'n-nübüvve* (I-II), tahk.: Muhammed Ravvas Kal'acı, Dârü'n-Nefâis, 2. Baskı, Beyrut 1406/1986, c. I, ss. 606, 442-443; Beyhakî, *Delâilü'n-nübüvve*, c. I, ss. 254-258; c. VI, ss. 69-70; Makrîzî, Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir Ebü'l-Abbas Takıyyüddin, *İmtâu'l-esmâ' bimâ li'n-nebiyyi mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'* (I-XV), tahk.: Muhammed Abdülhamid en-Nümeysi, Dârü'l-kütübî'l-ilmıyye, 1. Baskı, Beyrut 1420/1999, c. II, ss. 169-172; Kadı İyâz, *eş-Şifâ*, c. I, ss. 61-66.

¹⁵⁴ Müslim, *Fezâil*, 81, 82; Buhârî, *Menâkıb*, 23; Tirmizî, *Birr ve's-sıla*, 69; Ahmed b. Hanbel, c. III, s. 222, 227, 265; İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, c. VI, s. 315, No: 31718.

tün rivayetler uydurma kabul edilmiştir. Gül hakkında hiç bir sahih hadis bulunmazken, reyhan vb. bazı çiçekler hakkında ise hem sahih ve hem de uydurma rivayetler bulunmaktadır.

Diğer taraftan Şîi ve Sünnî kaynaklarda gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair rivayetlerin bir kısmı bulunmakta, bulunanlar arasında ise farklılıklar göze çarpmaktadır. Sünnî kaynaklarda Şîi kaynakların aksine gülün yaratılışı hakkında daha ayrıntılı uydurma rivayetler bulunmaktadır. Erken dönem Sünnî kaynaklarda gül hakkında neredeyse yaratılış dışında bir rivayet bulunmazken Şîi kaynaklarda ise yaratılışla birlikte gül ve gülsuyu hakkında daha çok rivayet vardır. Sünnî kaynaklarda ise erken veya sonraki dönemde gülsuyuyla ilgili rivayet mevcut değildir.

Sahihi hadislerde reyhan ve misk kokusundan sıklıkla söz edildiği halde, bunların yaratılışı ile Resûlullah arasında bir ilişki kurulmamıştır. Sahih hadislerde gül kokusundan hiç söz edilmemiş olmasına rağmen daha sonra nasıl oldu da gül ve kokusu ile Hz. Peygamber veya teri arasında bir ilişki kuruldu? Gülün sözkonusu edildiği rivayetlerin uydurulmasında etkili olan sebep nedir? Gülün İran, Irak veya Şam bölgesinde ya da Maveraünnehir'de sembolize ettiği bir anlam var mıdır? Hz. Peygamber ile gül arasında kurulan ilişkinin arka planında gül kokusu mu yoksa gülün sembolize ettiği sevgi mi etkili olmuştur? Zamanın akışıyla birlikte tasavvuf, sanat ve edebiyatta gülün Hz. Peygamber'i veya Hz. Peygamber'in gülü sembolize etmesi bu uydurma rivayetlerin bir sonucu mudur? Yoksa gülün sevgiyi temsil etmesi mi bu rivayetlerin uydurulmasında etkili olmuştur? Bu sorulara mâkul cevap vermek için edebî eserlerde ve tasavvuf kaynaklarında gül-Hz. Peygamber ilişkisinin ele alınması gerekmekte olup bu husus ayrıca ele alınacaktır.

Gül ve diğer bazı çiçekler hakkındaki rivayetler Hz. Peygamber'e ait olmadığına göre bunların kimin sözü olduğunun tespiti önem taşımaktadır. Sünnî ve Şîi kaynaklar birlikte değerlendirildiğinde gül, gülsuyu ve diğer çiçekler hakkındaki rivayetlerin, yukarıda da belirtildiği gibi birkaçı dışındakilerin Şîi râvilerden veya kaynaklardan aktarıldığı ihtimali ağır basmaktadır. Yukarıda belli başlıklar altında ele aldığımız rivayetlerde de görüldüğü üzere, birbiriyle benzerlik gösteren bu rivayetleri uyduran veya nakledenler, farklı kişilerdir. Rivayetler dikkate alındığında bunların tamamının Şîi râviler tarafından uydurulduğunu söylemek mümkün değildir.

Bunlardan birkaçı ise Şîa'dan bağımsız olarak uydurulmuştur. Ancak coğrafya olarak bu rivayetlerin gülün çokça yetiştirildiği bölgelerle irtibatlı olduğu anlaşılmaktadır.

Gül hakkında uydurulan rivayetlerin birkaçı hariç, genelde sadece tek isnadı mevcuttur. Buna göre konu olarak birbiriyle irtibatlı bu hadislerin her birini farklı kişilerin uydurduğu belirtilmiş olmaktadır. Ele aldığımız uydurma hadisler çerçevesinde Sünnî kaynaklarla Şîî kaynakların isnadlarında birkaçı hariç, ortak ravi görülmemektedir. Bu rivayetlerin Şîî ravilerden veya kaynaklardan Sünnî literatüre geçtiği düşünüldüğünde isnadların aynen aktarılmayıp tamamının uydurma olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Sünnî kaynaklardaki hadisleri uydurmakla itham edilen râvilerin, rivayetleri uyduran değil, nakleden kimseler olduğu kanaatimiz ağır basmaktadır. İsnadlarla birlikte bazı metinlerin de değişikliğe uğradığı görülmektedir.

Gülün yaratılışı hakkındaki bu sözlerden her biri diğerlerinden bağımsız olarak hadisleşmiş veya uydurulmuş olamaz. Benzer muhtevadaki bu rivayetleri farklı kişilerin uydurmaları mümkün olmadığına göre bu sözlerin rivayete dönüşmeden önce halk arasında yaygın olarak bilindiği, daha sonra bu şahısların halk arasında anonim olarak dolaşan bu sözleri bir isnad uydurarak hadisleştirdiği ihtimalini göz ardı etmemeliyiz. Sünnî kaynaklar esas alındığında bu sözlerin kime ait olduğunun artık tespit edilmesinin imkânsız olduğu söylenebilir. Bunları uyduran ya da hadisleştirenlerin birbirleriyle irtibatının olup olmadığı hususu ise diğer bir problemdir.

Sünnî muhaddisler Şîa'dan alındığını düşündüğümüz uydurma rivayetleri eserlerinde zikredip bunların mevzû olduğunu belirtirken hadisi kimlerin uydurduğunu söylemişler, fakat bu rivayetlerin Şîa kaynaklı olduğunu ifade etmemişlerdir. Ele aldığımız rivayetler dikkate alındığında Sünnî kaynaklarda uydurma rivayetlerin isnadlarında tenkid edilen râvilerden hiç birinin Şîa yanlısı olduğuna dair bir cerhe rastlanmamıştır. Hatta Ehl-i beyt isnadları kullanılarak nakledilen rivayetlerde de bu anlamda bir tenkide şahid olunmamıştır.

Mevzûât literatürü ve diğer erken dönem kaynaklarda gülün Hz. Peygamber'in terinden yaratıldığına dair rivayetler münasebetiyle Resûlullah'ın terleme sebebi veya Hz. Peygamber'den önce de

yeryüzünde gülün bulunup bulunmadığı gibi hususlarda herhangi bir yorum yapılmamıştır.

Kaynakça

- Abâdî el-Hadramî, Abdullah b. Said b. Muhammed el-Abâdî (ö. 1410/1989), *Müntehe's-sûl alâ vesâilî'l-vusûl ilâ Şemâilî'r-rasûl* (I-IV), Dârü'l-minhâc 3. Baskı, Cidde 1426/2005.
- Aclûnî, İsmâîl b. Muhammed (ö. 1162/1748), *Keşfü'l-hafâ ve müzîlül-ilbâs amma'stehere mine'l-ehâdis alâ elsineti'n-nâs* (I-II), Dâru ihyâi't-türâsî'l-Arabî, 2. Baskı, Beyrut 1351/1932.
- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî (ö. 241/855), *Fezâilü's-sahâbe*, tahk.: Vasiyyullah Muhammed Abbas, Müessesetü'r-risâle, 1. Baskı, Beyrut 1403/1983.
- Ali el-Kârî, Ebü'l-Hasan Ali b. Sultan Muhammed el-Herevî (ö. 1014/1605), *Esrâru'l-merfûa fî'l-ahbârî'l-mevzûa*, tahk.: Muhammed Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1405/1985.
- Âsım Efendi, *Kâmûsu'l-muhîr Tercümesi* (I-VI), Editör: Mustafa Koç, Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı, İstanbul 2013.
- Âşık, Nevzat, "Hicrî VI. Asırda Sahâbî Olduğunu İddia Eden Ebu'r-Ridâ Reten el-Hindî ve Uydurduğu Hadisler", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 1992, cilt: VII, ss. 47-65.
- Âşık, Nevzat, "Reten b. Nasr", *DİA*, XXXV, 21-22, İstanbul 2008.
- Aşikkutlu, Emin, "Hadis Vaz'ının Hz. Peygamber Devrinde Başladığına Dair Rivayetler ve Delil Değerleri", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005-2, sayı: 29, ss. 5-26.
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis İstihlâk Sözlüğü*, Hadisevi, 1. Baskı, İstanbul 2006.
- Aynî, Bedrüddin Mahmud b. Ahmed (ö. 855/1451), *Umdetü'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî* (I- XXV), Dârü ihyâi't-türâsî'l-Arabî, Beyrut tsz.
- Bayram, Yavuz, "Burdur'un ve Divanların Gülü", *I. Burdur Sempozyumu, 16-19 Kasım 2005*, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Burdur 2007, ss. 368-386.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin b. Ali b. Mûsâ (ö. 458/1065), *Delâilü'n-nübüvve ve ma'rîfetü ahvâli'sâhibi's-şerîa* (I-VII), tahk.: Abdülmu'tî Kal'acî, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1405/1985.
- Bezzâr, Ebû Bekr Ahmed b. Amr b. Abdülhâlık (ö. 292/905), *el-Müsned* (I-XVIII), tahk.: Mahfûzurrahmân Zeynullah, Âdil b. Sa'd, Sabrî Abdülhâlık eş-Şâfiî, Mektebetü'l-ulûm ve'l-hikem, 1. Baskı, Medine 1988-2009/1408-1430.
- Bozkurt, Nebî, "Mukaddes Emânetler Tarihi ve Osmanlı Devletine İntikâli", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 1995-1997, sayı: 13-14-15, ss. 7-26.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (ö. 256/869), *et-Târîhu'l-kebîr* (I-VIII), neşr.: Muhammed Abdülmuîd Hân, Dâiretü'l-meârifî'l-osmâniyye, Haydarâbâd tsz.
- Çap, Sabri, "Gül ve Diğer Çiçekler Hakkındaki Uydurma Rivayetler-II: Gül Dışındaki Çiçeklerle İlgili Uydurma Rivayetlerin Tahlil ve Tenkidi", Yayınlanmamış makale.
- Çap, Sabri, "Türk-İslâm Edebiyatında Gül ve Gül Hakkındaki Uydurma Rivayetlerle İlişkisi", Yayınlanmamış makale.
- Deylemî, Ebû Şüca' Şireveyh b. Şehrdâr el-Hemedânî (ö. 509/1115), *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb* (I-V), tahk.: Said b. Besyûnî Zağlûl, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1406/1986.

- Ebû Ya'lâ, Ahmed b. Ali b. el-Müsennâ el-Mevsilî et-Temîmî (ö. 307/919), *el-Müsned* (I-XIII), tahk.: Hüseyin Selîm Esed, Dârü'l-Me'mûn li't-türâs, 1. Baskı, Şam 1404/1984.
- Erul, Bünyamin, "Sahabe Döneminde "Tekzib" Olgusu ve Tekzibin Mahiyeti: Rivayetlerdeki Tekzib İfadelerinin Anlamı Üzerine Bir İnceleme", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 1999, cilt: XXXIX, ss. 455-489.
- Fettenî, Cemâlüddîn Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî (ö. 986/1578), *Tezkirâtü'l-Mevzûât, İdâretü't-tibâati'l-münîriyye*, 1. Baskı, y.y. 1343/1925.
- Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sâbit (ö. 463/1071), *Târîhu Bağdâd* (I-XVI), tahk.: Beşâr Avvâd Ma'rûf, Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1. Baskı, Beyrut 1422/2002.
- Heysemî, Nüreddin Ali b. Ebî Bekr (ö. 807/1404), *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid* (I-X), Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, Beyrut 1408/1988.
- Hur el-Âmilî, eş-Şeyh Muhammed b. Hasan (ö. 1104/1693), *Tafsîlü vesâilî's-Şîa ilâ tahsîli mesâilî's-serîa* (I-IX?), tahk.: Müessesetü âli'l-beyt li ihyâi't-türâs, 2. Baskı, Kum 1414/1994.
- İbn Adî, Ebû Ahmed Abdullah b. Abdullah el-Cürcânî (ö. 365/975), *el-Kâmil fî du'afâi'r-ricâl* (I-VIII), tahk.: Süheyl Zekkâr, Yahya Muhtar Ğazzâvî, Dârü'l-fikr, 3. Baskı, Beyrut 1409/1988.
- İbn Arrâk, Nüreddin Ali b. Muhammed el-Kenânî, (ö. 963/1556), *Tenzîhü's-şerîati'l-merfûa ani'l-ahbâri's-şenâti'l-mevzûa* (I-II), tahk.: Abdülvehhâb Abdüllatif, Abdullah Muhammed Sıddık el-Ğumârî, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1399/1979.
- İbn Asâkir, Ebû'l-Kâsım Ali b. Hasan b. Hibetullah (ö. 571/1176), *Târîhu Dimaşk* (I-LXXX), tahk.: Amr b. Garâme el-Amravî, Dârü'l-fikr, Beyrut 1415/1995.
- İbn Başkuvâl, Ebû'l-Kâsım Halef b. Abdülmelik el-Hazrecî el-Endelûsî (ö. 578/1182), *el-Âsâru'l-mervîyye fî'l-et'îmeti's-serîyye*, tahk.: Ebû Ammâr Muhammed Yâsir eş-Şe'îrî, Advâü's-selef, 1. Baskı, Riyad 1425/2004.
- İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed el-Küfî (ö. 235/849), *Kitâbü'l-musannef fî'l-ehâdîs ve'l-âsâr* (I-VII), tahk.: Kemal Yûsuf el-Hût, Mektebetü'r-rüşd, 1. Baskı, Riyad 1409/1989.
- İbn Hacer, Ebû'l-Fazl Şehâbeddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî (ö. 852/1449), *el-İsâbe fî temyîzi's-sahâbe* (I-VIII), tahk.: Adil Ahmed Abdülmecvud, Ali Muhammed Muavvid, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1415/1994.
- İbn Hacer, *Lisânü'l-mîzân* (I-X), tahk.: Abdülfettah Ebû Gudde, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, 1. Baskı, y.y. 1423/2002.
- İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliyye bi zevâidi'l-mesânidi's-semâniyye* (I-V), Muhammed Habiburrahman el-A'zamî, Dârü'l-ma'rife, Beyrut tsz.
- İbn Hibbân, Ebû Hâtîm Muhammed b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî (ö. 354/965), *Kitâbü'l-Mecrûhîn mine'l-muhaddisîn ve'd-du'afâ ve'l-metrûkîn* (I-III), tahk.: Mahmûd İbrâhîm Zâyyid, Dârü'l-va'y, 1. Baskı, Haleb 1396/1976.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Menî' el-Basrî (ö. 230/844), *Kitâbü't-Tabakâti'l-kübrâ* (I-VIII), tahk.: Muhammed Abdülkadir Ata, Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye, 1. Baskı, Beyrut 1410/1990.
- İbnü'l-Cevzî, Ebû'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed et-Temîmî el-Kureşî (ö. 597/1200), *Kitâbü'l-Mevzûât* (I-III), tahk.: Abdurrahmân Muhammed Osmân, el-Mektebetü's-selefiyye, 1. Baskı, Medine 1386-1388/1966-1968.
- Kadı İyâz, Ebû'l-Fazl b. Mûsâ (ö. 544/1149), *eş Şifâ bi-ta'rîfi hukûki'l-Mustafâ* (I-II), Hâşiye: Ahmed b. Muhammed eş-Şümnî (ö. 873/1468), Dârü'l-fikr, y.y. 1409/1988.
- Kastallânî, Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed (ö. 923/1517), *el-Mevâhibü'l-ledünniyye* (I-III), el-Mektebetü't-tevfikiyye, Kahire tsz.
- Kök, Bahattin, "Samerra'nın Kuruluşu", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 2003, sayı: 19, ss. 7-48.

- Kummî Abbas (ö. 1359/1941), *Sefînetü'l-bihâr ve medînetü'l-hikem ve'l-âsâr* (I-IV), tahk.: Mecmeu'l-buhûsî'l-islâmiyye, Takdim ve işrâf: Ali Ekber âl-i Horasânî, 3. Baskı, Meşhed 1430/2009.
- Kutluay, İbrahim, *Şîa'da Hadîs Usûlü Ehl-i Sünnetle Mukayeseli Çalışma*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2017.
- Küleynî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Ya'kûb er-Râzî (ö. 329/941), *el-Kâfî*, Menşûrâtü'l-fecr, Beyrut 1428/2007.
- Kütüb-i Tis'a* (Concordance'a uyumlu baskılar esas alınmıştır).
- Makrîzî, Ahmed b. Ali b. Abdülkâdir Ebü'l-Abbas Takıyyüddin (ö. 845/1442), *İmtâu'l-esmâ' bimâ' lî'n-nebiyyi mine'l-ahvâl ve'l-emvâl ve'l-hafede ve'l-metâ'* (I-XV), tahk.: Muhammed Abdülhamid en-Nümeysî, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1420/1999.
- Meclisî, Muhammed Bâkır b. Muhammed (ö. 1110/1699), *Bihâru'l-envâr el-Câmia li-düreri ahbâri'l-eimmeti'l-athâr* (I-CX), Müessesetü'l-Vefâ, 4. Baskı, Beyrut 1404/1984.
- Muhaddis en-Nürî, el-Hâc el-Mirzâ Hüseyin (ö. 1320/1902), *Müstedrakü'l-vesâil ve müstenbetu'l-mesâil* (I-XVIII), Müessesetü' âli'l-beyt li ihyâi't-türâs, 1. Baskı, Kum 1408/1988.
- Müstağfirî, Ebü'l-Abbas Ca'fer b. Muhammed (ö. 432/1041), *Tibbü'n-nebî*, el-Mektebetü'l-haydariyye, Necef 1385/1966.
- Nehrevânî, Ebü'l-Ferec el-Muâfâ b. Zekerıyyâ b. Yahyâ el-Cerîrî (ö. 390/1000), *el-Celâsü's-sâlihu'l-kâfî ve'l-enîsü'n-nâsihu's-şâfî*, tahk.: Abdülkerim Sâmî el-Cündî, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1426/2005.
- Nemâzî, Hasan b. Ali (ö. 1405/1985), *Müstedrakü Sefîneti'l-bihâr* (I-X), Thk. ve Tash.: Hasan b. Ali en-Nemâzî, Müessesetü'n-neşr el-islâmî, Kum 1419/1998.
- Nevevî, Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Şeref (ö. 676/1277), *Fetâvâ el-İmâm en-Nevevî* (el-Mesâilü'l-mensûra), tahk.: Muhammed el-Haccâr, Dârü'l-Beşâiri'l-İslamiyye, VI. Baskı, Beyrut 1417/1996.
- Nevevî, *el-Minhâc fî şerhi sahih-i Müslim b. el-Haccâc* (I-XVIII), Dâru ihyâi't-türâsî'l-Arabî, 2. Baskı, Beyrut 1392/1972.
- Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahmân (ö. 902/1496), *el-Mekâsîdü'l-hasene fî beyâni kesîrin mine'l-ehâdisi'l-müştehirâ*, tahk.: Muhammed Osman el-Haşî, Dârü'l-kütübî'l-Arabî, 1. Baskı, Beyrut 1405/1985.
- Süyûtî, Celâlüddîn Ebü'l-Fazl Abdurrahmân b. Ebî Bekr (ö. 911/1505), *el-Hasâisu'l-kübrâ* (I-II), Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut tsz.
- Süyûtî, *Husnü'l-muhâdara fî târîhi Mısra ve'l-Kâhira* (I-II), tahk.: Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim, Dâru ihyâi'l-kütübî'l-Arabıyye, 1. Baskı, Mısır 1387/1967.
- Süyûtî, *el-Le'âli'ü'l-masnûa fî'l-ehâdisi'l-mevzûa* (I-II), tahk.: Salah b. Muhammed b. Uvayda, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1417/1996.
- Süyûtî, *Tedribü'r-râvî fî şerh-i takrîbi'n-Nevevî*, tahk.: İrfân el-Aşşâ Hassûne, Dârü'l-fikr, Beyrut 1414/1993.
- Süyûtî, *Ziyâdat ale'l-Mevzûât (zeylü'l-leâli'ü'l-masnûa)* (I-II), tahk.: Râmiz Hâlid Hâc Hasan, Mektebetü'l-me'ârif, 1. Baskı, Riyad 1431/2010.
- Şâmî, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (ö. 942/1536), *Sübülü'l-hüdâ ve'r-raşâd fî sîreti hayri'l-ibâd* (I-XII), tahk.: Adil Ahmed, Abdülmevcud, Ali Muhammed Muavviz, Dârü'l-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1414/1993.
- Şeyh Sadûk Ebû Ca'fer Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Bâbeveyh el-Kummî (ö. 381/991), *İlelü's-şerâ'î* (I-II), el-Mektebetü'l-Haydariyye, Necef 1386/1966.
- Şeyh Sadûk, *Uyûnu ahbâri'r-Rızâ (Uyûnu'l-ahbâr)* (I-II), İntişârâtü's-şerîf er-Rızâ, 1. Baskı, Kum 1378/1958.
- Taberânî, Ebü'l-Kâsım Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb (ö. 360/971), *el-Mu'cemü'l-kebîr* (I-XXV), tahk.: Hamdî Abdülmecîd es-Silefî, Dâru ihyâi't-türâsî'l-Arabî, 2. Baskı, y.y. 1404/1983.

- Taberânî, *el-Mu'cemü'l-evsat* (I-X), tahk.: Tânk b. İvazullah-Abdülmuhsin b. İbrâhîm el-Hüseynî, Dârü'l-harameyn, Kahire 1415/1995.
- Tabersî, Raziyyüddin Ebû Nasr el-Hasan b. el-Fazl (ö. 548/1154), *Mekârimü'l-ahlâk*, Mektebetü'l-elfeyn, Kuveyt 1407/1987.
- Topaloğlu, Nuri, "Hazreti Peygamber'in Zatı ve Eşyası ile Teberrük Meselesi" *Hadis Tedkikleri Dergisi*, c. 1, sayı: 1, yıl: 2003, ss. 71-95.
- Topuz, Hatice Kübra, "Abbâsî Başşehri Samerra ve Abbâsî Tarihinde Samerra Dönemi", İSTEM, İslâm San'at, Tarih, Edebiyat ve Mûsikîsi Dergisi, yıl: 2011, cilt: IX, sayı: 18, ss. 83-112.
- Tuzcu, Recep, "Hz. Peygamber'in Teri ile İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 2010, cilt: X, sayı: 1, ss. 161-194.
- Yardım, Ali, *Peygamberimiz'in Şemâilî*, Damla Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul 1998.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Şemseddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö. 748/1347), *Mizânü'l-i'tidâl fî nakdi'r-ricâl* (I-IV), tahk.: Ali Muhammed el-Becâvî, Dârü'l-ma'rife, 1. Baskı, Beyrut 1382/1963.
- Zehebî, *Telhîsu kitâbi'l-Mevzûât*, tahk.: Yâsir b. İbrahim b. Muhammed, Mektebetü'r-rüşd, 1. Baskı, Riyad 1419/1998.
- Zehebî, *el-Muğnî fi'd-duafâ*, tahk.: Nureddin İtr, y.y. tsz.
- Zerkeşî, Bedreddîn Muhammed b. Abdullah (ö. 794/1392), *et-Tezkira fi'l-ehâdisi'l-müştehirâ*, tahk.: Mustafa Abdülkadir Ata, Dârül-kütübî'l-ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut 1406/1986.

